

A close-up, slightly angled view of the American flag. The top portion shows the blue field with white stars, while the bottom portion shows the red and white stripes. The flag appears to be made of a textured material, possibly fabric or a high-quality print.

De 'VS Doctrine'

Juul Osinga

I. Colofoon

De 'VS Doctrine'

Een onderzoek naar de machtspolitiek van de VS

Radboud Universiteit Nijmegen

Faculteit der Managementwetenschappen

Bachelorthesis Planologie

Auteur: Juul Osinga

Studentnummer: 0712531

Begeleider: Dhr. dr. M.A. Wiering

Juli, 2010

II. Voorwoord

Toen ik mijn vwo examen haalde, had ik nog maar een beperkt idee wat te gaan doen in de jaren die volgde. Ik wilde gaan studeren, maar wat? Een paar goede vrienden gingen sociale geografie & planologie studeren aan de Radboud Universiteit in Nijmegen, dat leek mij ook wel wat. Na een wat instabiele eerste periode kwam ik erachter dat de vwo-mentaliteit die ik mezelf op de middelbare school had aangeleerd niet geschikt is voor de universiteit. Sindsdien gaat alles veel beter en is de herkansingsweek veranderd in een vrije week.

De planoloog die ik mij voorstelde in de zomervakantie na de vwo-examens was een persoon die kaarten tekende en aan de hand van die kaarten werd vervolgens het land ingericht. De realiteit bleek anders, de planoloog van nu is meer een man die aan tafel zit met verschillende partijen om naar de oplossing van een probleem te komen. Een manager die de belangen van partijen behartigt en het proces lopend houdt. Deze 'focus' op management en beleid bleek een aangename verrassing. In de aanloop naar de bachelorthesis werd ons de keuze gegeven uit een heel scala aan thema's en onderwerpen om uit te kiezen voor de bachelorthesis. Mijn aandacht werd vooral getrokken door het thema 'Shock events en institutionele dynamiek', het thema van deze bachelorthesis.

Ik presenteer hier mijn bachelorthesis, de 'VS Doctrine', waarin ik onderzoek doe naar de machtspolitiek van de Verenigde Staten. Het onderzoek is gericht op een ex-ante evaluatie van de rol van de VS in Haïti na de aardbevingen daar in januari 2010. Dit in de context van de rol die de VS in het verleden bij vergelijkbare situaties heeft gespeeld. De relatie tussen dit onderwerp en de opleiding planologie is voor veel mensen vaag, de relatie ligt vooral met het beleidsaspect waar de planoloog mee te maken heeft. Daarnaast heeft het ook raakvlakken met de twee verwante opleidingen, sociale geografie en milieumaatschappijwetenschappen.

Tot slot wil ik nog enkele mensen bedanken, die een positieve bijdrage aan deze scriptie hebben geleverd. Ten eerste mijn begeleider, de heer Mark Wiering, voor de goede begeleiding en de tijd en moeite om mijn 'conceptversies' van kritiek te voorzien. Daarnaast verschaftte hij mij met allerlei nieuwe ideeën en zienswijzen die mij inspireerden en motiveerden om aan de slag te gaan op moeizame momenten. Daarnaast wil ik mijn medestudenten, Bart, Marthe, Ralph en Wisse, die in hetzelfde themagroepje zaten, bedanken. Tijdens de plenaire bijeenkomsten werden ideeën en ervaringen uitgewisseld.

Nijmegen, Juli 2010

Juul Osinga

III. Samenvatting

Op 12 januari 2010 vond er in Haïti een zware aardbeving plaats, de schade is enorm en er zijn tienduizenden slachtoffers. Enkele auteurs stellen dat deze gebeurtenis een kans is voor de VS om Haïti's slecht functionerende overheid en economie te hervormen en het publieke beeld van de VS in deze regio te verbeteren. De VS heeft in het verleden vaker geprobeerd om machtsrelaties in landen te beïnvloeden op grond van bepaalde motieven. Dit onderzoek richt zich op een ex-ante evaluatie van de rol van de VS in Haïti. Het doel van dit onderzoek is een voorspelling te doen van de rol die de VS gaat spelen in Haïti na aanleiding van de gebeurtenissen daar – aan de hand van de volgende hypothese: “De VS gebruikt de aardbeving in Haïti om de eigen macht in Haïti te versterken” – door na te gaan hoe de VS, in het verleden, gelijkwaardige situaties heeft gebruikt om de macht in andere landen te versterken en onder welke condities dit plaatsvond.

Er wordt in de literatuur veel gesproken over gebeurtenissen zoals de aardbeving in Haïti, deze gebeurtenissen worden ook wel ‘focusing events’ genoemd. Dit is de een van de twee theorieën die gebruikt wordt in dit onderzoek en deze theorie vindt zijn basis bij Kingdon (1984) en is verder uitgewerkt door onder andere Birkland (1997). Een ‘focusing event’ is een gebeurtenis, zoals een crisis of ramp, die de aandacht vestigt op een probleem of persoonlijke ervaring van een beleidsmaker. Het zijn plotseling levendige gebeurtenissen die de interesse in een probleem vergroten en mogelijk tot beleidsveranderingen leiden. Een begrip dat sterk gerelateerd is aan het begrip ‘focusing events’, is het begrip ‘shock events’. Dit is de tweede theorie die gebruikt wordt in dit onderzoek, ‘the Shock Doctrine’ van Klein (2007). Een ‘shock event’ is echter uitgebreider, het omvat niet alleen de gebeurtenis zelf, maar ook de nasleep ervan. Een ‘shock event’ bestaat uit 3 elementen: de gebeurtenis zelf, een crisis, ramp of iets dergelijks. Daarna volgt een tweede schok waarbij actoren de angst en desoriëntatie van de eerste schok misbruiken om hun eigen belangen te behartigen. Indien de bevolking tegenstand biedt, dan worden zij een derde keer geschokt door de nieuwe machthebbers in het gebied. Een belangrijke veronderstelling van deze theorie, is dat verandering alleen kan plaatsvinden na een crisis. Dit wordt gedeeltelijk bevestigd door de theorie over ‘focusing events’, waarin de relatie tussen ‘focusing events’ en beleidsverandering ook wordt gelegd. Door deze twee theorieën te combineren kan een antwoord worden gegeven op de centrale vraag en de deelvragen. Deze veronderstelling is gebaseerd op de ideologie van de econoom Milton Friedman: de voorvechter van de vrije markt en het kapitalisme. Friedman had zijn eigen mening over gebeurtenissen zoals ‘focusing events’, hij was van mening dat alleen een crisis, feitelijk of zo voorgesteld, leidt tot veranderingen. Hij was van mening dat we constant alternatieven moeten ontwikkelen voor bestaand beleid, deze alternatieven moeten voortbestaan totdat het van politiek onmogelijk overgaat in politiek noodzakelijk. Deze transitie vindt bijvoorbeeld plaats tijdens een crisis.

Aan de hand van deze concepten, ideeën en overtuigingen is getracht de cases te analyseren. Hierbij is gekeken naar de situatie voor de 'focusing event', de geschiedenis bleek namelijk in veel gevallen bepalend voor de toekomst. Door deze geschiedenis te analyseren aan de hand van het stromenmodel van Kingdon kon in sommige gevallen de aanleiding van de 'focusing event' gevonden worden. Daarnaast is gekeken naar de ernst van de 'focusing event', dit aan de hand van de theorie van Birkland (1997). Door de 'focusing events' te analyseren aan de hand van de elementen die hij onderscheidt werd er een duidelijker overzicht verkregen van de gebeurtenis en de omvang. De mate waarin er sprake is van een 'focusing event' is volgens Birkland (2006) bepalend voor de mate waarin beleidsverandering kan plaatsvinden.

De cases zijn geselecteerd aan de hand van enkele gelijkenissen met de situatie in Haïti en met 'the Shock Doctrine', dit om toch naar een meer betrouwbaar en valide resultaat te komen. De staatsgreep in Chili heeft voornamelijk gelijkenissen met Haïti wat betreft de situatie voor de 'focusing event'. De situatie in Bolivia vertoont vooral gelijkenissen met de 'Shock Doctrine'. De aanslagen van 9/11 en daarmee de oorlog tegen Irak is geschikt omdat het aantoont dat een volkomen onverwachte gebeurtenissen kan leiden tot grote beleidsveranderingen. Er is gekeken onder welke condities de gebeurtenissen plaatsvonden, daarnaast is ook nog gekeken naar de situatie in Haïti voor de aardbeving. Deze situatie wordt vooral gekenmerkt door de grote betrokkenheid van de VS de afgelopen 100 jaar, de VS heeft meerdere malen invloed gehad op machtsrelaties in het land. Het patroon dat voortkomt uit de analyse van Chili, Bolivia en Irak vormt samen met de analyse van Haïti de basis voor de ex-ante evaluatie.

Uit de analyse van de drie cases is een patroon voortgekomen. In alle drie de cases is er sprake van een 'focusing event', een plotseling levendige gebeurtenis die de aandacht vestigt van beleidmakers. Daarnaast kunnen deze gebeurtenissen gezien worden als 'shock events', de bevolking werd achtergelaten in geschokte en gedesoriënteerde toestand. Van deze desoriëntatie wordt vervolgens gebruikt gemaakt om een neo-liberale koers in te slaan. De nieuwe maatregelen die volgen lossen de problemen echter nauwelijks op vergroten de verschillen tussen arm en rijk. De bevolking komt in opstand tegen de veranderingen maar wordt tegengehouden, opgepakt en opgesloten door de nieuwe machthebbers.

Uit de conclusie blijkt dat als dit patroon wordt vergeleken met de situatie in Haïti dat er enkele overeenkomsten zijn. De aardbeving is een 'focusing event' omdat het een plotseling levendige gebeurtenis is die de aandacht vestigt van beleidmakers. Daarnaast is het een 'shock event' omdat de bevolking wordt achtergelaten in geschokte en gedesoriënteerde toestand. Gezien het verleden van Haïti is het zeer aannemelijk dat, onder druk van de VS, de neo-liberale koers die is ingezet voor de

aardbeving verder wordt doorgezet na de aardbeving. Indien de bevolking in opstand komt is er reeds een Amerikaanse troepenmacht aanwezig om hen te tegen te houden. Er moet echter wel rekening mee worden gehouden dat dit slechts een voorspelling is. Hoewel er niet genoeg bewijs is om de hypothese, *De VS gebruikt de aardbeving in Haïti om de eigen macht in Haïti te versterken*, aan te nemen, zo is er ook niet voldoende bewijs om de hypothese te falsificeren. Hierbij moet rekening worden gehouden dat de VS onder leiding van Obama wellicht minder geneigd is om een dergelijke machtspolitiek te voeren. Daarnaast is er veel discussie over 'the Shock Doctrine', de theorie waarop een groot deel van dit onderzoek is op gebaseerd. Er zijn voor- en tegenstanders van de theorie, dit onderzoek valt dus ook deels onder de discussie tussen deze twee groepen. Ten slotte is dit onderzoek 'slechts' berust op door anderen bijeengebracht materiaal, er is nauwelijks gebruik gemaakt van aanvullende technieken om de betrouwbaarheid en validiteit van het onderzoek ten goede te komen.

Inhoudsopgave

I.	Colofoon.....	2
II.	Voorwoord	3
III.	Samenvatting	4
1.	Inleiding.....	8
	Achtergrond	8
	Relevantie van het onderzoek	9
	Doelstelling	10
	Onderzoeksmodel.....	10
	Vraagstelling	12
	Discussie.....	13
	Leeswijzer.....	14
2.	Theoretisch Kader	15
	Inleiding.....	15
	‘Focusing Events’	16
	‘Shock Events’	20
	Onderzoeksoptiek.....	25
3.	Methodiek.....	26
	Onderzoeksstrategie	26
	De Cases	27
4.	Case A: Staatsgreep Chili 1973, Pinochet.....	30
	Conclusie	33
5.	Case B: Bolivia en ‘The War on Drugs’	34
	Conclusie	38
6.	Case C: 9/11 en ‘The War on Terror’ in Irak.....	39
	Conclusie	42
	De aardbeving in Haïti, 2010.....	43
7.	Conclusie	47
	Conclusie	47
	Evaluatie.....	49
	Reflectie	50
8.	Literatuurlijst.....	52

1. Inleiding

Achtergrond

“Countries are shocked – by wars, terror attacks, coups d’état and natural disasters. And then how they are shocked again – by corporations and politicians who exploit the fear and disorientation of this first shock to push through the economic shock therapy. People who dare to resist this shock politics are, if necessary, shocked for a third time – by policy, soldiers and prison interrogators” (Klein, 2007, p. 26). Deze gebeurtenissen worden ‘shock events’ genoemd. In de literatuur heeft men het ook wel over ‘focusing events’, een plotselinge gebeurtenis. Een recent voorbeeld van zo’n ‘focusing event’ is de aardbeving in Haïti, dinsdag 12 januari 2010. Een zware aardbeving van 7.0 op de schaal van Richter doet zich voor ten zuidwesten van de Haïtiaanse hoofdstad Port-au-Prince. De hele wereld is geschokt om de toestand die is ontstaan na de aardbeving en hulp wordt georganiseerd vanuit alle uithoeken van de wereld. *“Naast het verlenen van humanitaire hulp, biedt de tragische aardbeving in Haïti de Verenigde Staten [VS] mogelijkheden om Haïti’s slecht functionerende overheid en economie te hervormen en het publieke beeld van de VS in deze regio te verbeteren”* (Klein, 2010). Deze quote was geplaatst op een opiniesite, maar werd na een aantal negatieve reacties aangepast. Men vond het verschrikkelijk dat er zo over de situatie in Haïti gedacht werd, dat het mogelijkheden biedt, terwijl alle aandacht naar de slachtoffers zou moeten gaan. Maar is het raar om zo over de situatie te denken, gezien de invloed van de VS in verschillende machtsconflicten? De VS heeft zich in het verleden vaker gericht op politiek en economisch instabiele landen, de redenen hiervoor zijn ongeveer hetzelfde:

Noam Chomsky: *“Why was the U.S. so intent on destroying northern Laos, so poor that peasants hardly even knew they were in Laos? Or Indochina? Or Guatemala? Or Maurice Bishop in Grenada, the nutmeg capital of the world? The reasons are about the same, and are explained in the internal record. These are ‘viruses’ that might ‘infect others’ with the dangerous idea of pursuing similar paths to independent development. The smaller and weaker they are, the more dangerous they tend to be. If they can do it, why can’t we? Does the Godfather allow a small storekeeper to get away with not paying protection money?”* (Gupta, 19 Februari 2010).

Arun Gupta (19 Februari 2010): *“A new occupation of Haiti – the third in the last 16 years – also fits within the U.S. doctrine of rollback in Latin America: support for the coup in Honduras, seven new military bases in Colombia, hostility towards Bolivia and Venezuela. Related to that, the United States wants to ensure that Haiti will not pose the ‘threat of a good example’ by pursuing an independent path, as it tried to do under President Jean-Bertrand Aristide – which is why he was toppled twice, in 1991 and 2004, in U.S.-backed coups”.*

Isabel MacDonald (29 Januari 2010): *"In the wake of the earthquake that killed almost 200.000 people in Haiti, the foreign ministers of several countries calling themselves the 'friends of Haiti' met on Jan. 25 in Montreal to discuss plans for 'building a new Haiti'"*.

De VS heeft in het verleden blijkbaar vaak geprobeerd om machtsrelaties in een land te beïnvloeden, op grond van bepaalde motieven. Het is dus niet zo raar om de situatie in Haïti te omschrijven zoals Naomi Klein dat deed. De situatie die is ontstaan na de aardbeving in Haïti geeft de VS de kans om machtsrelaties in het land te beïnvloeden. Dit onderzoek zal zich hierop richten, een ex-ante evaluatie van de rol van de VS in Haïti, gezien de rol die de VS in het verleden in vergelijkbare situatie heeft gespeeld.

Relevantie van het onderzoek

Er wordt in de literatuur veel gesproken over gebeurtenissen zoals de aardbeving in Haïti. Zoals eerder al is aangegeven worden deze gebeurtenissen ook wel 'focusing events' of 'shock events' genoemd. De twee verschillen in mijn optiek echter wel iets van elkaar. Een 'focusing event' is een gebeurtenis, zoals een crisis of ramp, die de aandacht vestigt op een probleem of persoonlijke ervaring van een beleidsmaker (Kingdon, 1984). Het zijn plotseling levendige gebeurtenissen die de interesse in een probleem vergroten en mogelijk tot beleidsveranderingen leiden (Birkland, 1997). Een 'shock event' verwijst meer naar de quote van Naomi Klein die aan het begin van dit stuk is geciteerd (*"Countries are shocked ... and prison interrogators"*) en de bijbehorende theorie, 'the Shock Doctrine'. Een 'shock event' bestaat in dat geval uit 3 elementen, of schokken: De eerste schok is een gebeurtenis zoals beschreven onder de term 'focusing event', een crisis, ramp of catastrofe. Na de eerste schok, die kan omschreven worden als de daadwerkelijke gebeurtenis, worden de mensen in dat gebied opnieuw geschokt. Deze tweede schok komt van actoren, zoals coöperaties en politici, die de angst en desoriëntatie van de eerste schok misbruiken om hun eigen belangen te behartigen. Als de mensen in dat gebied tegenstand durven te bieden worden ze een derde keer geschokt, maar dan door de nieuwe machtshebbers in het gebied. Ik ben dus van mening dat de term 'shock event' uitgebreider is dan de term 'focusing event' en daarom zullen deze ook door elkaar gebruikt worden. Bij een 'focusing event' heb ik het dus over de specifieke gebeurtenis zelf, terwijl ik het bij een 'shock event' ook heb over de nasleep van die specifieke gebeurtenis aan de hand van de theorie van Naomi Klein.

Als we het hebben over 'focusing events' dan wordt er in de literatuur veel gesproken over de relatie tussen een 'focusing event' en het veranderen van beleid (zie Kingdon, 1984; 1995 en Birkland, 1997; 2006). Onderzoek geeft aan dat een 'focusing event' een ruimte creëert waarbinnen veranderingen voorkomen in en tussen sociaaleconomische-, organisatorische-, politieke- en milieudomeinen (Birkmann et al, 2008). Er zijn auteurs die stellen dat deze ruimte kan worden gebruikt door actoren om

bepaalde politieke belangen te behartigen (zie Gupta, 29 januari 2010 en Klein, 2007). De VS wordt hierbij vaak als voorbeeld gebruikt, ook recent door de situatie in Haïti. Het is echter te voorbarig om te stellen dat het ook zo is. Reacties na rampen verschillen afhankelijk van de politieke visies van grote machthebbers (Pelling & Dill, 2009, p.4).

Als we de politieke impact van gebeurtenissen ('focusing events') observeren, is het dan mogelijk om bepaalde omslagpunten te identificeren; kritische momenten of brede invloeden op het systeem, die de richting en significantie van de verandering bepalen (Pelling & Dill, 2009, p2)? Recente gedachtesgangen over deze vraag worden beïnvloed door twee hypothesen: Aan de ene kant leiden 'shock events' tot een versterking van de 'status quo', bestaande machtsverhoudingen worden versterkt. Aan de andere kant leiden 'shock events' tot openingen van de politieke en maatschappelijke agenda en daaropvolgend tot kansen voor beleidsverandering. Met dit onderzoek probeer ik bij te dragen aan de toetsing van deze hypothesen, door een hypothese te toetsen die gerelateerd is aan de eerste hypothese. Ik stel namelijk dat de VS de aardbeving in Haïti gebruikt om de eigen macht in Haïti te versterken. De geopolitiek van de VS in Haïti moet leiden tot een versterking van de 'status quo', een versterking van de macht van de VS in Haïti. De invloed van de VS op Haïti is belangrijk voor de ontwikkeling van Haïti, omdat het bepalend zal zijn voor de richting en snelheid van de ontwikkeling. Onderzoek naar de drang van de VS om macht te krijgen in bepaalde landen is daarom heel belangrijk, omdat het bepalend is voor de ontwikkeling van deze landen.

Doelstelling

Het doel van dit onderzoek is een voorspelling te doen van de rol die de VS gaat spelen in Haïti na aanleiding van de gebeurtenissen daar – aan de hand van de volgende hypothese: "De VS gebruikt de aardbeving in Haïti om de eigen macht in Haïti te versterken" – door na te gaan hoe de VS, in het verleden, gelijkwaardige situaties heeft gebruikt om de macht in andere landen te versterken en onder welke condities dat plaatsvond. Door te onderzoeken wat de VS in het verleden bewoog om machtsrelaties in andere landen te beïnvloeden kan aangetoond worden wat de motieven van de VS zijn. Aan de hand van deze resultaten is het mogelijk een voorspelling te doen van de rol die de VS gaat spelen in Haïti. Aan de hand van deze hypothese kunnen er drie resultaten uit de ex-ante evaluatie voortkomen: De hypothese blijft voorlopig aangenomen; word verworpen of er is aan de hand van het onderzoek onvoldoende bewijs om tot een uitspraak te komen.

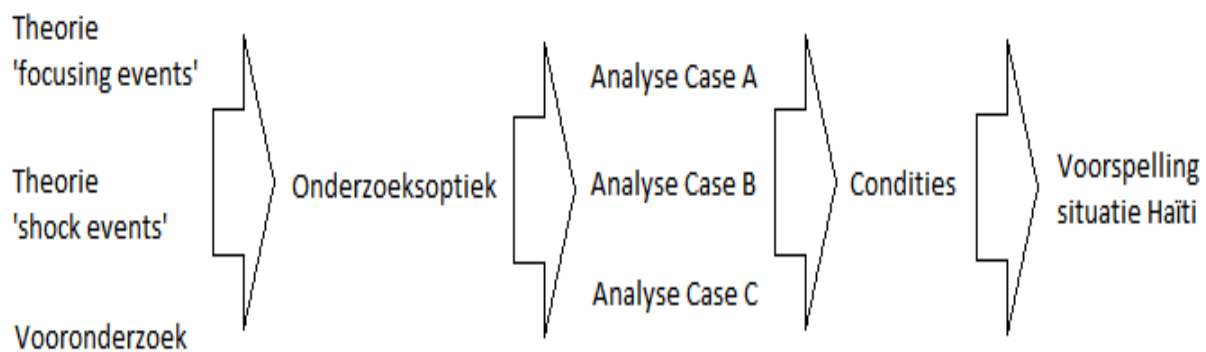
Onderzoeksmodel

Hoe kan ik er voor zorgen dat deze doelstelling wordt gehaald? Daartoe is het nodig om de vraagstelling van het onderzoek te formuleren, daarin wordt aangegeven welke kennis nuttig en nodig is (Verschuren

& Doorewaard, 2007, p.67). Een hulpmiddel om tot een goede vraagstelling te komen is het ontwikkelen van een onderzoeksmodel, een schematische weergave van het doel van het onderzoek en de globale stappen die gezet moeten worden om dit doel te bereiken. Ten eerste is het belangrijk om het doel van het onderzoek kort te omschrijven:

Met dit onderzoek probeer ik een bijdrage te leveren aan de theorie over 'shock events'. Eerder is het verschil, in mijn optiek, tussen 'focusing events' en 'shock events' al aangegeven. Er is een algemene, generieke, hypothese die stelt dat 'focusing events' leiden tot versterking van bestaande machtsverhoudingen. Deze hypothese is te omvangrijk om in één onderzoek te beantwoorden. Door een hypothese te formuleren die ondergeschikt is aan deze generieke hypothese is het mogelijk om een bijdrage te leveren aan de verdere ontwikkeling en toetsing van de generieke hypothese. Ik probeer met dit onderzoek dus uitspraken te doen over de rol van de VS in Haïti gezien de theorie, 'the Shock Doctrine, van Naomi Klein over 'shock events'. Het is echter gezien de haalbaarheid van dit onderzoek niet praktisch om deze casus ook als belangrijkste onderzoeksobject te gebruiken, het is een te recente gebeurtenis waar nog te weinig informatie over is. In plaats daarvan ga ik kijken naar gelijkwaardige cases, die al onderzocht zijn, waar de VS geprobeerd heeft de macht in een land te versterken. Door te kijken hoe de VS in het verleden gehandeld heeft in deze situaties en onder welke condities dit plaatsvond, hoop ik een voorspelling te kunnen doen van de rol die de VS gaat spelen in Haïti. Hierbij wordt nadrukkelijk gekozen voor cases die verspreid in de tijd liggen, de politieke cultuur in de VS zou mogelijk van invloed kunnen zijn op de machtspolitiek die gevoerd wordt. Daarnaast wordt nog wel gekeken naar de geschiedenis van Haïti omdat hierin wellicht dingen naar voren komen die bepalend zijn voor de rol van de VS.

Ten tweede is het belangrijk te omschrijven hoe ik naar de onderzoeksobjecten ga kijken. De objecten worden bestudeerd vanuit een te ontwikkelen perspectief, de onderzoeksoptiek. Deze onderzoeksoptiek vormt in zekere zin de bril waarmee ik naar het onderzoeksobject kijk (Verschuren & Doorewaard, 2007, p.70). De onderzoeksoptiek vormt het theoretisch kader van het onderzoek, daarom is het belangrijk deze goed te formuleren. Het is belangrijk de aard van de onderzoeksoptiek te bepalen. In dit onderzoek geef ik aan een hypothese te willen toetsen, ik doe hiermee aan hypothesetoetsend onderzoek. De hypothese die ik toets is afgeleid van een of enkele theorieën, het is dus belangrijk dat ik de onderzoeksobjecten ga bestuderen vanuit deze theorieën. De theorieën zijn in dit geval dus de bronnen van de onderzoeksoptiek. Het doel van het maken van dit onderzoeksmodel is om al voor aanvang van het onderzoek aan alle betrokkenen een compact en helder beeld te geven van de aard van het onderzoek en van de te verwachten resultaten (Verschuren & Doorewaard, 2007, p.83).

Figuur 1. Concept Onderzoeksmodel

Aan de linkerkant van de figuur zijn de bronnen bepaald op basis waarvan de onderzoeksoptiek wordt ontwikkeld. Een analyse van de theorie over ‘focusing events’ (zoals beschreven in Kingdon, 1984; 1995 en Birkland, 1997; 2006) en van de theorie over ‘shock events’ (zoals beschreven in Klein, 2007). Met deze analyse wordt een onderzoeksoptiek gevormd, een theoretisch kader, dat omschrijft hoe ik naar de onderzoeksobjecten zal kijken. Het middelste gedeelte van de figuur geeft aan op welke onderzoeksobjecten de onderzoeksoptiek wordt toegepast, de drie cases. Van die drie cases wordt onderzocht onder welke condities er sprake is van machtspolitiek van de VS. Tot slot, in het rechter gedeelte van de tabel, wordt aangegeven wat het doel is van het onderzoek. De onderzoeksobjecten zijn enkele cases, situaties die zich in het verleden hebben voorgedaan, waar de VS geprobeerd heeft de macht in een land te versterken. Door deze cases onderling te vergelijken wordt het mogelijk om de hypothese te toetsen en een voorspelling te doen van de rol van de VS in Haïti. Met behulp van dit onderzoeksmodel wordt de vraagstelling nader bepaald.

Vraagstelling

Nu er een beeld is gevormd van het projectkader – de bijdrage die ik daaraan ga leveren en een onderzoeksmodel dat een idee verschaft van de globale stappen die ik ga zetten in het onderzoek om de doelstelling te behalen – is het belangrijk om er achter te komen welke kennis nuttig en nodig is om de doelstelling te behalen. De meest adequate wijze hiertoe is het formuleren van een vraagstelling (Verschuren & Doorewaard, 2007, p.95). Een goede methode om een vraagstelling te formuleren is door te kijken naar het onderzoeksmodel, zo vallen er enkele centrale vraagstellingen te formuleren. Van de centrale vragen kunnen deelvragen worden afgeleid.

1. Hoe wordt er in de literatuur over ‘focusing events’ en ‘shock events’ gesproken over de mogelijkheid die een actor heeft om de ruimte die ontstaat na een ‘focusing event’ te gebruiken om veranderingen te implementeren?
 - Wat wordt er in de literatuur gezegd over ‘focusing events’?
 - Wat wordt er in de literatuur gezegd over ‘shock events’?
 - Op welke wijze kunnen actoren de ruimte die ontstaat na een bepaalde gebeurtenis gebruiken om machtsrelaties te versterken?
2. In welke mate is het stromenmodel van Kingdon (1984) toepasbaar om de aanleiding van de gebeurtenissen en de gebeurtenis zelf in de cases te analyseren?
 - Wat is het stromenmodel van Kingdon?
 - Hoe kan het stromenmodel van Kingdon gebruikt worden om de aanleiding van gebeurtenissen te analyseren?
3. In welke mate is er in de cases sprake van een ‘shock event’, waarbij een land wordt geschokt door oorlogen, terroristische aanvallen, staatsgrepen en natuurrampen?
4. In welke mate werd er na de ‘shock event’ een vorm van economische ‘shock therapy’ toegepast?
5. Is er in de cases ook sprake van een derde schok, waarbij de bevolking op een agressieve wijze wordt geschokt door politie, leger en bewakers.
6. Onder welke condities vinden de gebeurtenissen onder vraag 3, 4 en 5 plaats en is aan de hand daarvan een patroon vast te stellen?

Er is nu een duidelijk overzicht geschetst van de aanleiding van dit onderzoek; de relevantie van dit onderzoek; wat ik wil gaan onderzoeken; welke theorieën hierbij belangrijk zijn; en welke kennis vereist is. In de volgende paragraaf zal ik nog kort een discussie toelichten.

Discussie

Naast het toetsen van de hypothese: “De VS gebruikt de aardbeving in Haïti om de eigen macht in Haïti te versterken” is het interessant om een andere vraag te stellen. Zoals eerder al benadrukt is, is de politieke cultuur van de VS mogelijk van invloed op de rol die de VS speelt in de geselecteerde cases (zie Pelling & Dill, 2009). De rol van de VS in Haïti wordt nu bepaald door de democraten met president Barack Obama van de VS. In het verleden waren er natuurlijk veel verschillende presidenten met allemaal verschillende opvattingen over hoe te reageren na rampen. De nieuwe president verschilt behoorlijk van de oude president George W. Bush. Het is mogelijk dat de nieuwe president in mindere mate bereid is om een ‘focusing event’ te gebruiken om de macht in een gebied te versterken. De VS

kan met president Barack Obama een nieuwe weg inslaan door juist niet te proberen om de macht in landen te versterken waar dat vanuit hun belangen gewenst is, maar in het land zelf ongewenst.

Een ander punt van discussie dat genoteerd moet worden gaat over de theorie van Naomi Klein, 'the Shock Doctrine'. Zij is er van overtuigd dat de VS gebruikt maakt van 'shock therapy' om in bepaalde landen kapitalisme op te dringen. De VS maakt moedwillig gebruik van bepaalde gebeurtenissen of zorgt er zelf voor dat er een bepaalde gebeurtenis plaatsvindt, om de economie in dat land te hervormen naar een kapitalistisch stelsel. Deze theorie heeft veel voorstanders, maar er zijn ook tegenstanders. De tegenstanders van deze theorie vinden de visie van Naomi Klein te sceptisch. Zij zijn er meer van overtuigd dat dit een algemene vorm van machtspolitiek is die niet alleen door de VS beoefend wordt, maar door meer landen. Nu is het aan een ieder om een kant te kiezen of neutraal te blijven. Dit onderzoek is meer gericht op de kant van Klein, 'the Shock Doctrine' speelt immers een belangrijke rol in dit onderzoek. Toch is het belangrijk om te benadrukken dat deze visie niet door iedereen gedeeld wordt. In de conclusie zal nog aandacht worden besteed aan deze 2 vraagstukken.

Leeswijzer

In deze paragraaf komt de opbouw van dit onderzoeksverslag aan bod. Het verslag bestaat uit een aantal hoofdstukken welke nu achtereenvolgens behandeld worden.

In hoofdstuk twee zal het theoretisch kader nader uitgewerkt worden. In dit hoofdstuk worden de twee theorieën die gebruikt worden in dit onderzoek besproken worden. Hierbij wordt dus ingegaan op de theorie over 'focusing events' van Kingdon (1984) en Birkland (1997). Daarnaast wordt 'the Shock Doctrine' van Klein (2007) besproken. Hierbij wordt gekeken naar gebeurtenissen en de invloed daarvan op agendavorming, beleidvorming en machtsrelaties. Aan de hand van de uitgewerkte theorieën zal een onderzoeksoptiek gevormd worden. Deze onderzoeksoptiek dient als leidraad voor de analyse van de cases. In hoofdstuk drie wordt de onderzoeksmethodiek nader uitgewerkt en een verantwoording gegeven voor de keuze van de cases. Vanaf hoofdstuk vier volgt de casuïstiek. In hoofdstuk vier worden de onderzoeksresultaten gepresenteerd van de casus: Chili; in hoofdstuk vijf de onderzoeksresultaten van de casus: Bolivia; en in hoofdstuk zes de onderzoeksresultaten van de casus: Irak. In hoofdstuk 7 wordt vervolgens nog gekeken naar Haïti, waarbij vooral aandacht wordt besteed aan de geschiedenis van Haïti met betrekking tot de VS. In hoofdstuk 8 zal ten slotte een antwoord op de centrale vraag worden gegeven en worden besproken of aan de doelstelling van het onderzoek is voldaan. Ten einde zal er een voorspelling worden gedaan over de situatie in Haïti met betrekking tot de rol van de VS aldaar.

2. Theoretisch Kader

Inleiding

In dit hoofdstuk werk ik het theoretisch kader van dit onderzoek uit. Het theoretisch kader vormt als het ware het zoeklicht waarmee ik als onderzoeker naar mijn onderzoekobjecten ga kijken. “Het is de bril die u opzet bij uw werk als onderzoeker” (Verschuren & Doorewaard, 2007, p. 75). Deze bril heeft een bepaalde vorm, kleur en sterkte die bepalend zijn voor de uitkomsten van het onderzoek. Het is ook belangrijk dat deze bril past bij het onderzoek en bij de onderzoekobjecten. Kortom, het theoretisch kader geeft aan vanuit welke invalshoek de onderzoekobjecten belicht worden en maakt globaal duidelijk welke facetten daarbij worden bestudeerd en welke niet. Waaruit bestaat een theoretisch kader? Soms bestaat het theoretisch kader uit kant-en-klare theorieën die te vinden zijn in de literatuur. Maar vaak dient er, mede op basis van bestaande theorieën en verslagen, zelf een theoretisch kader te worden ontwikkeld dat op het onderzoek is afgestemd. Verschuren & Doorewaard (2007, p. 76) adviseren bij de ontwikkeling van een theoretisch kader (onderzoeksoptiek) de volgende 3 stappen:

1. Het vaststellen van de aard van de onderzoeksoptiek.
2. Het bepalen van de bronnen die nodig zijn om de onderzoeksoptiek uit te werken.
3. Het uitwerken van de onderzoeksoptiek.

De eerste twee stappen zijn in de inleiding al uitgewerkt, maar deze zullen kort herhaald worden.

Stap 1: Aard onderzoeksoptiek

Het type onderzoek is bepalend voor de vorm van het theoretisch kader. Dit onderzoek is een hypothesetoetsend onderzoek waarbij uiteindelijk uitspraken gedaan worden over een mogelijk verband tussen verschijnselen: de aardbeving in Haïti en de pogingen van de VS om de macht in Haïti te versterken.

Stap 2: Bronnen voor de onderzoeksoptiek

Voor de uitwerking van een theoretisch kader zijn vanzelfsprekend informatiebronnen nodig, zoals boeken, artikelen, media of een voorstudie. Een voorstudie is al verricht, in de vorm van een onderzoekplan, waarin is duidelijk geworden welke documenten en literatuur bestudeerd moeten worden. Uit de doelstelling blijkt dat er voornamelijk theorie nodig is over gebeurtenissen en over de relatie tussen zulke gebeurtenissen en het veranderen van machtsrelaties. Door de twee theorieën met elkaar te confronteren, is het mogelijk om een verzameling uitgewerkte en beargumenteerde

aandachtspunten af te leiden. Deze set van aandachtspunten is van belang voor de analyse van de cases en vormt de onderzoeksoptiek (Verschuren & Doorewaard, 2007).

Stap 3: De onderzoeksoptiek

Dan volgt hier de onderzoeksoptiek. Eerst zal de theorie over 'focusing events' besproken worden, vervolgens de theorie over 'shock events', 'the Shock Doctrine'.

'Focusing Events'

Een van de eerste onderzoeken naar 'focusing events' is van John W. Kingdon. In zijn boek *Agenda's, Alternatives, and Public Policies* (1984) presenteert hij de resultaten van een onderzoeksproject dat het voortkomen en wegvagen van agendapunten volgt. Hij bepaalt waarom sommige agendapunten en alternatieven prominent zijn en anderen worden verwaarloosd. Hij verkent hoe problemen worden herkend en gedefinieerd, hoe beleidsvoorstellen worden ontwikkeld, hoe politieke gebeurtenissen plaatsvinden, en hoe deze samenvallen op kritieke knooppunten. Enkele begrippen die hij in zijn boek introduceert zijn: 'focusing events', 'policy windows' en 'policy streams'. Het onderzoek beschrijft 'focusing events', gebeurtenissen die er voor zorgen dat mensen meer aandacht krijgen voor problemen. In zijn theorie over agendavorming in de Verenigde Staten, is er interactie tussen 3 variabelen: stromen van problemen, beleid en politiek. Dit wordt ook wel het stromenmodel van Kingdon genoemd. De stroom van problemen refereert naar de perceptie van problemen, mensen zien een bepaalde situatie als problematisch verwijzend naar wat zij een gewenste situatie vinden. Problemen trekken volgens Kingdon vaak aandacht van beleidsmakers doordat het plotselinge gebeurtenissen zijn, zoals crisissen of rampen. De stroom van beleid bestaat uit experts en analytici die problemen onderzoeken en er oplossingen voor bieden, verschillende mogelijkheden worden verkend en aangescherpt. Ten slotte is er de politieke stroom, deze bestaat uit verschillende factoren zoals: gemeenschapsgevoel, administratieve en legislatieve veranderen en druk van belangengroepen. Volgens Kingdon werken deze stromen op verschillende paden en volgen hun wegen min of meer onafhankelijk totdat ze op specifieke momenten in de tijd, ook wel 'policy windows' of beleidsramen genoemd, elkaars paden kruisen (Howlett & Ramesh, 2003, p. 135 – 136). Zo'n beleidsraam is de mogelijkheid tot beleidsverandering, maar de opening van een beleidsraam geeft geen garantie voor beleidsverandering (Birkland, 1997). Deze beleidsramen worden op verschillende manier geopend, bijvoorbeeld door verkiezingen, aan- of afwezigheid van entrepreneurs, maar soms ook door plotselinge gebeurtenissen zoals 'focusing events'. Er bestaan 2 belangrijke soorten beleidsramen volgens Kingdon: de probleem en politieke ramen. Een raam opent door een verandering in de politieke stroom of het opent omdat een nieuw probleem de aandacht vestigt van de overheid (Kingdon, 1984, p. 176). Volgens Howlett & Ramesh (2003, p. 137), zijn er 4 soorten ramen te onderscheiden.

- *Routinized political windows*, waarin geïnstitutionaliseerde procedurele gebeurtenissen heel voorspelbaar ramen openen.
- *Discretionary political windows*, waarin het gedrag van individuele politieke actoren leidt tot de opening van ramen die minder goed te voorspellen zijn.
- *Spillover problem windows*, waarin gerelateerde onderwerpen in een al geopend raam worden betrokken.
- *Random problem windows*, waarin willekeurige gebeurtenissen of crisissen ramen openen die slecht te voorspellen zijn. Hierbij moet ook gedacht worden aan 'focusing events': gebeurtenissen die er voor zorgen dat mensen meer aandacht krijgen voor problemen. Dit type raam is dus belangrijk voor dit onderzoek.

Deze theorie maakt duidelijk op welke momenten de ruimte ontstaat waarbinnen beleidsveranderingen kunnen plaatsvinden. Deze momenten worden beleidsramen genoemd, die op verschillende manieren geopend kunnen worden. De belangrijkste daarvan voor dit onderzoek zijn de 'random problem windows' die gekenmerkt worden door lage mate van institutionalisering en voorspelbaarheid. Gezien de casuïstiek, waarin er echt sprake is van een 'random problem window', is het relevant om de relatie tussen dit type beleidsraam en beleidsveranderingen te verduidelijken. Dit valt het beste te doen aan de hand van een voorbeeld.

Voorbeeld: *Op 26 december 2004 werd Sri Lanka getroffen door een reeks tsunami's die het gevolg waren van een zware zeebeving. De tsunami raakt meer dan tweederde van de kustlijn van Sri Lanka. De metershoge golven leidde tot de dood van ongeveer 230.000 mensen, waarvan ongeveer 38.000 in Sri Lanka, en veroorzaakte ernstige schade (Yamada, 2006, p. 1). De 'focusing event' in deze case is overduidelijk: de tsunami. Het is een natuurverschijnsel, slecht te beïnvloeden, waardoor het lastig is om aan de hand van het stromenmodel van Kingdon een aanleiding voor de gebeurtenis te vinden. Het is echter wel mogelijk om te kijken naar de situatie te kijken, voor, tijdens en na de tsunami. De situatie die ontstond na de tsunami valt dan echter wel te analyseren en te verklaren met behulp van het stromenmodel van Kingdon.*

- *Probleemstroom:* Sri Lanka was lange tijd in oorlog met rebellen, de Tamiltijgers. Na 20 jaar van onrust en gevechten tussen de Tamiltijgers en regeringstroepen werd er een staakt-het-vuren gesloten in 2002. Het land is door die gevechten economisch en sociaal instabiel en heeft een hoge staatsschuld.
- *Beleidsstroom:* Zodra de rust terugkeerde in Sri Lanka werd er uitgebreid geadverteerd door de toeristenbranche om in Sri Lanka op vakantie te gaan (Klein, 2007, p. 386). Toen het toerisme daadwerkelijk aantrok begonnen hoteleigenaren te klagen over de visserij die het strand bezetten en het uitzicht bedierven. Spanningen tussen deze twee groepen bleven alsmaar groeien.

- *Politieke stroom: De partijen die Sri Lanka als nieuwe toeristenbestemming zagen waren van mening dat het land radicaal getransformeerd moest worden. Omdat de overheid van Sri Lanka geen financiële middelen had om de economische problemen in het land op te lossen, boden enkele organisaties hulp. De World Bank, USAID en het IMF boden een overeenkomst aan. Deze partijen zouden financiële hulp verlenen als Sri Lanka een economisch plan, genaamd 'Regaining Sri Lanka', implementeert dat de economie openstelt voor privatisering en publiek-private samenwerking (Government of Sri Lanka, 2002, p. 1).*

De bevolking van Sri Lanka was het echter niet eens met de plannen die voorgesteld werden. Het plan werd verworpen: eerst door stakingen en protesten, later definitief via de stembus. Dit vond allemaal plaats voor de Tsunami in 2004. Toen de tsunami plaatsvond en in de weken daarop was er sprake van een grote chaos in het hele land. Na de tsunami zegt de president, die gekozen was op een programma dat zich overduidelijk tegen de privatisering keerde, dat de tsunami een soort religieuze openbaring was die haar had geholpen het licht van de vrije markt te zien (Klein, 2007). Vier dagen na de ramp werden de eerste stappen gezet om het oorspronkelijke plan, 'Regaining Sri Lanka', alsnog te realiseren.

Uit het bovenstaande voorbeeld blijkt dat een 'focusing event', in de vorm van een natuurramp, kan leiden tot beleidsveranderingen. De tsunami bracht de 3 stromen bij elkaar in een 'random problem window', natuurverschijnselen zijn immers slecht te voorspellen. Natuurverschijnselen, zeker die grote gevolgen hebben, spelen dus een grote rol in bij beleidsveranderingen. Dit is van belang omdat bij de casus Haïti ook sprake was van een natuurverschijnsel.

Een belangrijk begrip dat Kingdon introduceerde en dat van belang is bij dit type beleidsraam is 'focusing events'. Andere onderzoekers werken verder aan de theorie, zoals Thomas A. Birkland met zijn boek *After Disaster: Agenda Setting, Public Policy, and Focusing Events* (1997). Zijn onderzoek is mede gebaseerd op het stromenmodel van Kingdon (Birkland, 1997, p. 6).

Birkland geeft in zijn onderzoek het belang van plotseling levendige gebeurtenissen aan, gebeurtenissen die de interesse in een probleem vergroten en invloed hebben op het publieke beleidproces. Hij levert een bijdrage door theoretisch en empirisch onderzoek te doen naar de invloed van 'focusing events' op het beleidsproces. Hij stelt daarin dat grote gebeurtenissen belangrijke maar variabele invloed hebben op beleidsagenda's. Verder legt hij uit hoe en waarom sommige publieke rampen leiden tot veranderingen in politieke agenda's en uiteindelijk ook in overheidsbeleid. Een potentieel 'focusing event' is een zeldzame, schadelijke, plotseling gebeurtenis waar de samenleving en de politiek tegelijkertijd kennis van nemen. De invloed van een 'focusing event' op de agendavorming wordt mede bepaald door deze kenmerken. Birkland hanteert een andere, uitgebreide, definitie van een 'focusing event': *"A focusing event is an event that is sudden; relatively uncommon; can be reasonably defined as harmful or revealing the possibility of potentially greater future harms; has harms that are concentrated*

in a particular geographical area or community of interest; and that is known to policy makers and the public simultaneously" (Birkland, 1998, p. 2). Deze uitgebreide definitie maakt het voor onderzoekers eenvoudig doordat je de belangrijke domeinen voor je eigen onderzoek kan selecteren. Belangrijke elementen uit bovenstaande definitie voor dit onderzoek zijn:

- *Sudden*: het is een plotselinge gebeurtenis.
- *Uncommon*: het is een gebeurtenis die relatief ongewoon is.
- *Harmful*: het is een gebeurtenis die schade veroorzaakt of in de toekomst leidt tot schade.
- *Area of interest*: het is een gebeurtenis die schade veroorzaakt dat geconcentreerd is in een bepaald geografisch gebied of belangengemeenschap.
- *Notification*: het is een gebeurtenis waar beleidmakers en de samenleving tegelijkertijd van op de hoogte zijn.

Deze definitie bevat dus vijf belangrijke elementen, aan de hand hiervan kan geanalyseerd worden in welke mate het een 'focusing event' is en zou je dus onderscheid kunnen maken in de ernst van de gebeurtenis. De mate waarin een 'focusing event' aan deze vijf elementen voldoet bepaalt ook de invloed die het heeft op agendavorming en beleidsveranderingen.

Wat ben ik nu te weten gekomen over 'focusing events' dat van belang is voor de analyse van de cases, twee dingen. Focusing events' leiden tot het openen van beleidsramen. Beleidsramen zijn situaties waar stromen van problemen, oplossingen en politiek bij elkaar komen, een 'focusing event' kan ervoor zorgen dat deze stromen bij elkaar komen. Een 'focusing event' beïnvloedt de stromen door aandacht te vestigen op ideeën, opvattingen en oplossingen die voorheen slecht geformuleerd waren (Birkland, 2006, p. 159). Dit heet het stromenmodel van Kingdon. Verschillende soorten beleidsramen zijn te onderscheiden waarbij 'random problem windows' het belangrijkste zijn. Een plotselinge gebeurtenis die slecht te voorspellen is opent een beleidsraam, dit zorgt ervoor dat mensen meer aandacht krijgen voor de situatie. Het stromenmodel van Kingdon is vooral bruikbaar om de aanleiding of situatie voor een 'focusing event' te analyseren. Door te kijken naar de drie stromen die Kingdon onderscheidt krijg je inzicht in de situatie. Zodra de aanleiding of situatie voor de 'focusing event' duidelijk is kun je kijken naar de 'focusing event' zelf. Een 'focusing event' is namelijk niet eenduidig en bestaat uit verschillende elementen. De mate waarin deze elementen aanwezig zijn is van belang voor de invloed van de 'focusing event' op agendavorming en beleidsveranderingen, en daarmee van invloed op de mogelijkheid die actoren hebben om machtsrelaties te versterken. In een situatie waar deze vijf elementen sterk vertegenwoordigd zijn zal beleidsveranderingen sneller en beter mogelijk zijn dan in een situatie waarin deze vijf elementen slechts deels of in kleine mate vertegenwoordigd zijn. Het is dus

van belang hiernaar te kijken omdat het inzicht geeft in de relatie tussen de ‘focusing event’ en het veranderen van beleid.

Nu de theorie over ‘focusing event’ nader is toegelicht en is beschreven waarom het belangrijk is om deze theorie te betrekken in dit onderzoek, wordt hetzelfde gedaan voor de theorie over ‘shock events’.

‘Shock Events’

De tweede theorie die belangrijk is voor dit onderzoek is de theorie over ‘shock events’ van Naomi Klein, ‘the Shock Doctrine’. ‘shock events’ en ‘focusing events’ zijn sterk gerelateerd aan elkaar, maar zoals ik eerder heb benadrukt maak ik toch een duidelijk onderscheid tussen de twee theorieën. Een ‘focusing event’ is een gebeurtenis, zoals een crisis, ramp of catastrofe, die de aandacht vestigt op een probleem of persoonlijke ervaring van een beleidsmaker (Kingdon, 1984). Het zijn plotseling levendige gebeurtenissen die de interesse in een probleem vergroten en mogelijk tot beleidsveranderingen leiden (Birkland, 1997). Een ‘shock event’ is uitgebreider dan een ‘focusing event’ en valt als volgt te beschrijven:

“I am writing a book about shock. About how countries are shocked – by wars, terror attacks, coups d’état and natural disasters. And then how they are shocked again – by corporations and politicians who exploit the fear and disorientation of this First shock to push through economic shock therapy. And then how people who dare to resist these shock politics are, if necessary, shocked for a third time – by police, soldiers and prison interrogators.” (Klein, 2007, p. 25 – 26).

Deze quote vat grofweg het onderzoek van Naomi Klein samen. Het draait om de drie ‘shocks’ die worden beschreven in bovenstaande quote. Aan de hand van die quote zal de theorie geanalyseerd worden, waarna nog wordt besteed aan de rol van de VS in deze theorie.

- *“I am writing a book about shock. About how countries are shocked, by wars, terror attacks, coups d’état and natural disasters.”*

Dit deel van de quote valt te omschrijven als de eerste schok, het is een gebeurtenis en daarmee gelijk aan een ‘focusing event’: een relatief plotselinge gebeurtenis – zoals een oorlog, terroristische aanval, staatsgreep of natuurramp – in een land of een gebied. De eerste schok kan dus verschillende vormen aannemen, dit valt ook wel te zien aan de cases die Klein gebruikt: De 11 september aanslagen in de VS; de staatsgreep in Chili; een situatie van hyperinflatie in Bolivia; het in elkaar vallen van het communisme in Polen; verdwijnen van het apartheidsregime in Zuid-Afrika; orkaan Katrina in New Orléans; de tsunami in Sri Lanka; en ten slotte het neerslaan van de protestdemonstratie op het Plein van de Hemelse Vrede in China. Zulk soort gebeurtenissen hebben een kans om het bestaande

sociaaleconomische systeem te vernietigen, de mensen in dat gebied zijn geschokt en er volgt een periode van desoriëntatie en regressie.

- *“And then how they are shocked again, by corporations and politicians who exploit the fear and disorientation of this First shock to push through economic shock therapy.”*

Het gebied dat net geschokt is door een ‘focusing event’, wordt opnieuw geschokt. Hoe tragisch de gebeurtenis ook is, het biedt kansen. De angst en desoriëntatie die veroorzaakt is door de eerste schok biedt kansen voor coöperaties en politici om beleidsveranderingen door te voeren. Dit wordt ook wel ‘shock treatment’ en later ‘shock therapy’ genoemd door de econoom Milton Friedman: gebruik maken van momenten van collectief trauma om radicale sociale en economische werkzaamheden te verrichten (Klein, 2007, p. 8). Sociale en economische werkzaamheden in de vorm van privatisering van overheidssectoren en deregulering, een liberale koers. De theorie van Klein besteed veel aandacht aan de ideologie van Friedman. Deze econoom is namelijk de grondlegger van het idee dat crisissen en rampen te exploiteren zijn, de meest fundamentele vorm van kapitalisme heeft altijd rampen nodig gehad om vooruitgang te boeken. Friedman was econoom aan de universiteit van Chicago, in de VS, en voorstander van ongebreidelde markteconomie. Hij was er van overtuigd de markt de enige regulator is van de economie, de economische krachten van aanbod, vraag, prijs en werkloosheid werken als natuurkrachten, stabiel en onveranderlijk. In tegenstelling tot de theorie van Keynes, pleitte Friedman voor deregulering, liberalisering, privatisering en bezuinigingen. Dit model moest aan de wereld worden opgelegd, ondersteund door een scala aan maatregelen. Deze politieke strategie verbindt de elite van corporaties met de politieke elite om een doel te bereiken dat ook wel neo-liberalisme wordt genoemd (Klein & Smith, 2008, p. 582). Om deze maatregelen op te leggen werd gebruik gemaakt van de ‘shock therapy’, de angst en desoriëntatie veroorzaakt door de eerste schok biedt kansen voor coöperaties en politici om de beleidsveranderingen door te voeren. Dit is gebaseerd op het idee dat een samenleving die geschokt is de radicale sociale en economische werkzaamheden niet zal tegenhouden. Deze ‘shock therapy’ stamt af van de psychiatrie. De CIA had veel belangstelling naar technieken om mensen te laten terugkeren naar een onbeschreven toestand, een tabula rasa die opnieuw beschreven kon worden. De vrije markt economen, zoals Friedman, waren ervan overtuigd dat landen konden terugkeren naar een onbeschreven toestand door grootschalige rampen, zoals ‘focusing events’. Wachten op een grote crisis of schok, vervolgens stukken van de staat aan particuliere spelers verkopen terwijl de mensen nog niet van de schrik bekomen zijn en daarna de (neo)liberale hervormingen in hoog tempo een duurzaam karakter geven. Deze overtuiging dat een crisis leidt tot snelle beleidsveranderingen is niet geheel nieuw, maar het is wel essentieel geweest voor de opkomst van het neo-liberalisme (Klein & Smith, 2008, p. 583). Zij die niet akkoord gaan met deze veranderingen ondergaan een derde schok.

- *“And then how people who dare to resist these shock politics are, if necessary, shocked for a third time, by policy, soldiers and prison interrogators.”*

De beleidsveranderingen die worden doorgevoerd bij de tweede schok, tijdens de ‘shock therapy’, kunnen gefaciliteerd worden door een derde shock. De derde schok laat zich kenmerken door onderdrukking, opsluiting en marteling door politie, soldaten en ondervragers. Het zijn middelen om ongewild beleid af te dwingen op de opstandige bevolking. Marteling is ook een metafoor voor de logica die onder de theorie over ‘shock events’ ligt. Marteling laat zich het beste omschrijven als: *“a set of techniques designed to put prisoners into a state of deep disorientation and shock in order to force them to make concessions against their will”* (Klein, 2007, p. 16). De theorie over ‘shock events’ is een evenbeeld van de marteltechnieken die door de CIA is ontwikkeld.

De specifieke rol van de VS in deze theorie laat zich kenmerken aan de hand van drie fasen (Klein, 2007, p. 310). In de eerste fase worden de winstcijfers van een Amerikaanse onderneming bedreigd door het optreden van een buitenlandse regering, deze wil bijvoorbeeld extra belasting, arbeidsrechten, aanvullende milieuwetgeving of de onderneming nationaliseren. Deze zakelijke tegenslag voor de onderneming wordt kenbaar gemaakt aan Amerikaanse politici, die interpreteren het als een aanslag op de VS. De Amerikaanse politici zien het optreden van de buitenlandse regering niet vanuit een economisch standpunt, maar vanuit een (geo)politiek standpunt. De beeldvorming van de buitenlandse regering wordt getransformeerd naar een anti-Amerikaans regime zodat de noodzaak van ingrijpen beter te zien is voor het publiek. Het wordt aangedragen als een kans om een arme onderdrukte natie te bevrijden van de meedogenloosheid van een regime waarvan ze aannemen dat het een dictatuur is. Bij bevrijden wordt hierbij vaak bedoeld op het invoeren van kapitalisme in dat land, zo min mogelijk overheidsinvloed. Klein noemt dit ook wel ‘disaster capitalism’, maar dat begrip heeft twee betekenissen. Aan de ene kant duidt ‘disaster capitalism’ op de invoering van het kapitalisme naar aanleiding van rampen; naar aanleiding van gebeurtenissen; naar aanleiding van ‘focusing events’. Een gebeurtenis wordt aangegrepen om de beeldvorming van een land te transformeren zodat ingrijpen wordt gerechtvaardigd. Aan de andere kant zijn rampen en de opvang van de gevolgen een motor van de economie. Dit is een van de dingen dat is veranderd na de aanslagen op 11 september 2001. Voor 9/11 boden oorlogen en rampen kansen voor een krappe sector van de economie, zoals de makers van gevechtsvliegtuigen en constructiebedrijven die gebombardeerde bruggen herstellen. De belangrijkste economische rol van oorlog was een middel om nieuwe markten die voorheen gesloten waren te openen en om vredesgolven te genereren. De aanslag op de VS leidde tot ‘the War on Terror’ en daarnaast was de aanslag het startschot voor de snelle ontwikkeling van een markt die daarvoor nog

marginaal was. Deze nieuwe markt is de tweede betekenis van 'disaster capitalism'. Sectoren gericht op veiligheid, beveiliging, oorlog, opvang bij en na rampen zorgen voor de economische groei, en volgens Friedman moeten privé ondernemingen deze taken vervullen. Reacties op oorlogen en rampen zijn dus in zoverre geprivatiseerd dat zij een markt voor zichzelf vormen (Klein, 2007, p. 13). Het is een systeem dat niet liberaal of conservatief is, maar het wordt ook wel het corporatisme genoemd (Klein, 2007, p. 307). De kenmerken van dit systeem worden hieronder nader uiteengezet.

De corporatistische staat kenmerkt zich voornamelijk door:

- Corporatisme: Een draaideur tussen de elite van het bedrijfsleven en de politieke elite die hun macht bundelen om arbeiders als een georganiseerde politieke macht uit te schakelen.
- Niet effectief/efficiënt economisch systeem: De beoogde marktwerking leidt niet tot efficiëntie en effectiviteit. In veel gevallen leidt het niet tot de minste kosten of tot de meest doeltreffende oplossing.
- Corruptie: De overgang naar de markteconomie gaat gepaard met corruptie en fraude.
- Terreur: De overgang naar de markteconomie gaat samen met onderdrukking en veel bloedvergieten, alleen door zoveel mogelijk 'shock therapy' toe te passen zal de marktwerking werken.
- Vierde tak van de regering: Politici creëren een vraag naar diensten en producten waarvoor het bedrijfsleven oplossingen biedt. Deze particuliere sector wordt rijkelijk gefinancierd met belastinggeld dat ten koste gaat van de wezenlijke taken van de staat.
- Zwakke overheid: Doordat de overheid al haar taken uitbesteedt aan de particuliere sector, staat er een zwakke, lege overheid, tegenover een sterke particuliere markt. Daarnaast wordt de overheid als mindere beschouwd en moet het daardoor afleggen tegen de particuliere 'overheid'.
- Bezuinigingen: Forse bezuinigingen op de overheidsuitgaven die vooral gevolgen hadden voor de welvaartsstaat.
- Ongelijkheid: De markteconomie die in veel landen werd opgelegd zorgde niet voor gelijkheid maar voor een juist grotere ongelijkheid, rijken werden rijker en armen werden armer.
- Democratie: De vrije markt werd niet op democratische wijze gerealiseerd.

Wat ben ik nu te weten gekomen over 'shock events' dat van belang is voor de cases?

- Alleen een crisis, feitelijk of zo voorgesteld, leidt tot veranderingen. Als zo'n crisis plaatsvindt worden er keuzes gemaakt die afhangen van de beschikbare ideeën (Klein, 2007, p. 140). De basisfunctie waar Friedman van uitgaat, is dat we alternatieven moeten ontwikkelen voor

bestaand beleid, deze alternatieven moeten voortbestaan totdat het van politiek onmogelijk overgaat in politiek noodzakelijk.

- Een 'shock event' is op te delen in 3 fases of schokken. De eerste schok die gelijk staat aan een gebeurtenis beschreven onder de theorie over 'focusing events'. De tweede schok is een situatie waarin actoren gebruik maken van de desoriëntatie van de eerste schok om belangen te behartigen die niet gedeeld worden door, en dus tegen de wil in van, de bevolking. Wachten op een grote crisis of schok, vervolgens stukken van de staat aan particuliere spelers verkopen terwijl de mensen nog niet van de schrik bekomen zijn en daarna de hervormingen in hoog tempo een duurzaam karakter geven. Zij die niet akkoord gaan met deze veranderingen ondergaan een derde schok. De derde schok is een situatie waarin een autoritaire macht de veranderingen uit de tweede schok faciliteert door opstandige burgers op te sluiten, martelen en vermoorden.
- De rol van de VS in de theorie van Klein draait om de ideologie van de econoom Milton Friedman, de grondlegger van de 'shock therapy'. Deze Amerikaanse econoom pleitte voor een vrije markt en zo min mogelijk macht voor de overheid. Zodra in het buitenland Amerikaanse bedrijven worden benadeeld door nieuwe maatregelen, van buitenlandse regeringen, dan is dit op basis van economische standpunten, maar op basis van politieke. Door de beeldvorming rondom zo'n gebeurtenis zo te schetsen dat het gaat om een anti-Amerikaanse regering, is het mogelijk om de samenleving een beslissing tot ingrijpen te laten steunen. Dat wat eerder politiek onmogelijk was wordt nu geschetst als politiek noodzakelijk. De radicale veranderingen, naar een vrije markt, die volgen leidden vaak tot een corporatistisch systeem, dat gekenmerkt wordt door vele problemen en ongelijkheden.

De twee theorieën die hier zijn besproken moeten leiden tot een set van aandachtspunten die belangrijk zijn voor de analyse van de cases. De belangrijke kenmerken van de theorieën zijn nader toegelicht en hieruit kan een onderzoeksoptiek uit worden gedestilleerd.

Onderzoeksoptiek

Waar moet ik, gezien de twee theorieën, concreet op letten dat belangrijk is voor dit onderzoek?

- Wat was de 'focusing event' en in welke mate was daarbij sprake van de drie stromen van Kingdon? Behandel hierbij concreet de drie stromen die Kingdon beschrijft omdat dit een duidelijk overzicht geeft van de aanleiding van de 'focusing event' of de situatie daarvoor.
- Beschrijf de 'focusing event' aan de hand van de vijf elementen die Birkland heeft opgesteld. De intensiteit van de gebeurtenis kan mogelijk van invloed zijn op de mate waarin de bevolking gedesoriënteerd is; de mate waarin er sprake is van een 'tabula rasa'; en daarmee van invloed op de mate waarin beleidsveranderingen geïmplementeerd kunnen worden.
- Is er sprake van een tweede schok waarbij de actoren gebruik maken van de desoriëntatie van de samenleving om sociale en economische werkzaamheden te verrichten? Was er ook sprake van de situatie dat de gebeurtenis wordt aangegrepen om de beeldvorming van een land te transformeren zodat ingrijpen wordt gerechtvaardigd?
- Werd de tweede schok gefaciliteerd door een derde schok? Deze laat zich vooral kenmerken door veel geweld tegenover de samenleving; opsluiten van mensen; ontvoeren en martelen.
- Ten slotte is het belangrijk om tijdens de analyse van bovenstaande stages continu bij te houden wat de rol van de VS is en onder welke condities deze gebeurtenissen hebben plaatsgevonden. Dit patroon is belangrijk voor de latere analyse van Haïti.

3. Methodiek

In dit hoofdstuk zal ik de methodiek, de onderzoeksstrategie, van dit onderzoek nader uitwerken.

“Onder een onderzoeksstrategie verstaan wij een geheel van met elkaar samenhangende beslissingen over de wijze waarop u het onderzoek gaat uitvoeren” (Verschuren & Doorewaard, 2007, p. 159). Bij de uitvoering wordt voornamelijk gedoeld op het vergaren van relevant materiaal en de verwerking hiervan tot valide antwoorden op de vragen uit de vraagstelling.

Onderzoeksstrategie

Ten eerste is er de vraag of je kiest voor diepgang of voor breedte. Zoals al is aangegeven wordt er in dit onderzoek geprobeerd de rol van de VS in Haïti te voorspellen. Er worden dus voornamelijk uitspraken over de rol van de VS gedaan. Door specifiek te kiezen voor een beperkt aantal bronnen van onderzoek, namelijk de twee theorieën over ‘focusing events’ en ‘shock events’ en een beperkt aantal cases, wordt er in dit onderzoek aangestuurd op diepgang. Gezien de haalbaarheid van het onderzoek is het niet praktisch om generaliseerbare uitspraken te willen doen over de eerder gestelde generieke hypothese. Het is echter wel mogelijk, en relevant, om een bijdrage aan de toetsing van deze generieke hypothese te leveren door een meer specifieke, gerelateerde, hypothese te toetsen. Ten tweede is het de vraag of je kiest voor kwantificerende of kwalificerende werkwijze. Gezien de beperkte mogelijkheden berust dit onderzoek zich vooral op een kwalificerende en interpreterende benadering, waarbij vooral verbaal en beschouwend wordt gerapporteerd. Ten slotte is het de vraag of het een veldonderzoek of een bureauonderzoek betreft, gezien het onderwerp en de beperkte middelen is de keuze snel duidelijk. Het onderzoek zal voornamelijk gebruik maken van bestaande literatuur en door anderen bijeengebracht materiaal, een echt bureauonderzoek dus.

Het is ook belangrijk om de onderzoeksmethode nader te bepalen, er zijn immers verschillende methoden beschikbaar om een onderzoek te begeleiden. De keuzes die ik hiervoor heb gemaakt, diepgang, kwalificerende en interpreterende benadering, maken de keuze voor een onderzoeksmethode beperkt. Een casestudy is in deze situatie de meest geschikte onderzoeksmethode. Bij een casestudy probeert de onderzoeker diepgaand en integraal inzicht te krijgen in één of enkele tijdruimtelijk begrensde objecten of processen (Verschuren & Doorewaard, 2007, p. 183). Een belangrijk aspect van een casestudy is een open waarneming op locatie, maar dit is gezien de beperkte tijd en middelen niet mogelijk. Het is echter wel mogelijk om op allerlei andere wijzen data te verzamelen, namelijk via interviews en de interpretatie van tekstueel en audiovisueel materiaal. Binnen de casestudy zijn nog enkele varianten te onderscheiden, zoals de enkelvoudige casestudy en vergelijkende casestudy. Om zo goed mogelijk een voorspelling te kunnen doen van de rol van de VS in Haïti is het van belang dat ik mijn uitspraken baseer op kennis die is voortgekomen uit meerdere cases. Voor het onderzoek is het van

belang dat ik cases onderzoek die gelijkenissen vertonen met de situatie in Haïti, maar niet één case is volledig gelijk. Daarom is het belangrijk enkele cases te onderscheiden die in ieder geval voor een deel gelijkenissen vertonen met de situatie in Haïti. Enkele gelijkenissen die een belangrijke rol kunnen spelen in de selectie van de cases vindt u op de volgende pagina.

- Gelijkenis wat betreft de 'focusing event' of de situatie voor de gebeurtenis.
- Gelijkenis wat betreft de situatie na de 'focusing event', de mate waarin de bevolking gedesoriënteerd is.
- Gelijkenis wat betreft de drie fasen die Klein beschrijft, de 'shock therapy' van Friedman.
- Gelijkenis wat betreft de internationale aandacht en hulpverlening.
- Gelijkenis wat betreft de rol van de VS, de doctrine die Naomi Klein omschrijft.

De Cases

Welke cases komen dan in aanmerking? Per case zal ik tevens een korte beschrijving geven en aangeven waarom deze case in aanmerking komt.

Case A: Staatsgreep Chili 1973, Pinochet. De staatsgreep van dictator Pinochet in Chili in 1973 was het startschot voor de economische 'shock therapy' van Milton Friedman. De staatsgreep werd mede mogelijk gemaakt door de Verenigde Staten en deze case geeft een goed voorbeeld van de 3 soorten schokken in de theorie over 'shock events': Een gewelddadige staatsgreep liet de bevolking van Chili achter in een schokte toestand, maar het land werd ook al getraumatiseerd door sterke hyperinflatie. De adviseur van Pinochet was Friedman en hij adviseerde een snelle transformatie van de economie, dat was de enige manier om het economisch instabiele land erbovenop te krijgen: belastingverlaging, vrije markt, overheidsdiensten privatiseren, sociale uitgaven beperken en deregulering. Pinochet faciliteerde deze aanpassing door zijn eigen 'shock treatments', zoals martelkamers waar tegenstanders van zijn regime in terecht kwamen (Klein, 2007). Deze case heeft wat overeenkomsten met de situatie in Haïti. Vrijwel direct na de aardbeving waren er mensen die zeiden dat er radicale veranderingen nodig zijn in Haïti om het land er weer bovenop te helpen. Tevens is er in deze case ook sprake van een plotselinge gebeurtenis die de bevolking achterlaat in geschokte toestand; maar deze bevolking is net als in Haïti al getraumatiseerd door een slechte economie. Deze case vertoont dus veel gelijkenissen en is daardoor een geschikte case om te analyseren.

Case B: Bolivia en 'The War on Drugs'. Bolivia was vroeger één van de grootste leveranciers van cocaïne aan de VS. In 1984 werd onder leiding van Ronald Reagan een aanval gefinancierd tegen de verbouwers van de coca plant, de plant waar cocaïne van gemaakt wordt. Door deze aanval veranderde een groot deel van Bolivia in een militaire zone. Hoewel deze aanval een directe impact had op de cocaïne export

van Bolivia, stortte tegelijkertijd de economie volledig in, omdat bijna de helft van de Boliviaanse economie draaide op de productie en export van cocaïne (Klein, 2007, p. 142 – 143). Het gevolg van deze ‘War on Drugs’ van de VS was een inflatie van 14.000% dat de hele economie platlegde. Deze situatie vertoont gelijkenissen met de ‘shock doctrine’, omdat het land onder druk van de VS allerlei beleidsveranderingen moest implementeren.

Case C: 9/11 en ‘The War on Terror’ in Irak. Op 11 september 2001 volgde een viertal terroristische aanslagen, door middel van gekaapte passagiersvliegtuigen, in het noordoosten van de VS. Twee vliegtuigen boorden zich in de Twin Towers van het World Trade Center in New York en een ander vliegtuig in het Pentagon. Osama Bin Laden en zijn islamitische terreurorganisatie Al Qaida worden verantwoordelijk gehouden voor deze aanslagen. Deze plotselinge gebeurtenis is een echte ‘focusing event’ en leidde tot een geschrokken en desintegreerde samenleving in de VS. De VS beschouwden de aanvallen als een directe oorlogsverklaring aan de VS en dit leidde ertoe de oorlog verklaard werd aan het terrorisme, ‘The War on Terror’. De beeldvorming werd dermate getransformeerd dat de oorlog werd gerechtvaardigd. De gebeurtenissen leidden uiteindelijk tot een scala aan maatregelen zoals: de oorlog tegen Afghanistan (2001), de oorlog tegen Irak (2003), oprichting van Homeland Security en aanname van Patriot Act. Deze case zal nader afgebakend worden door het alleen te hebben over de 9/11 en de oorlog Irak. De oorlog in Irak is vooral interessant omdat daarbij ook sprake is van ‘the Shock Doctrine’. Gelijkenissen betreffen vooral de ‘focusing event’, de aanslagen, die zeer plotseling waren en de samenleving desintegreerde. Daarnaast leidde de gebeurtenis tot veel beleidsveranderingen, dat toch een goede indicatie geeft dat er een relatie bestaat tussen ‘focusing events’ en het aanpassen van beleid.

Haïti: De aardbeving in Haïti, 2010. In januari 2010 werd Haïti getroffen door een aardbeving met een kracht van 7.0 op de schaal van Richter. De hoofdstad port-au-prince en het omliggende gebied werden grotendeels verwoest en er zijn tienduizenden doden. De zwakke overheid werd door deze gebeurtenis nog verder verzwakt. De bevolking in het gebied is geschokt en zijn afhankelijk van hulp van buitenaf. Internationale hulp komt snel op gang o.a. door de VS die een leidende rol wil hebben door bezit te nemen van het vliegveld. Deze leidende rol vertaalt zich in een voorrangspositie wat betreft het binnenlaten van vliegtuigen van de VS. In het verleden heeft de VS vaker geprobeerd macht te krijgen in de het land door het ondersteunen van allerlei staatsgrepen. Deze case is de case die als laatste geanalyseerd zal worden, zodat de doelstelling bereikt kan worden.

Naast een goede selectie van cases is het ook belangrijk om te verklaren in welke volgorde de cases geanalyseerd worden. Moeten de cases in een bepaalde volgorde onderzocht worden, tegelijkertijd of speelt de volgorde geen rol? Door te beginnen met de oudste case en zo door te werken naar de jongste

hoop ik een representatief beeld te krijgen van de machtspolitiek van de VS door de jaren heen. De cases worden dus in chronologische volgorde geanalyseerd. Zoals eerder al aangegeven is kan de politieke kleur van een regering van invloed zijn op de machtspolitiek van een land.

Zoals eerder al is aangegeven is dit onderzoek een bureauonderzoek, waarbij ik gebruik maak van bestaande literatuur en door anderen bijeengebracht materiaal. Er worden verschillende informatiebronnen gebruikt zoals: interviews, interviewverslagen, nieuwsberichten, online informatie en wetenschappelijke literatuur. Deze informatiebronnen worden aan de hand van de opgestelde onderzoeksoptiek geanalyseerd, om daaruit relevante informatie te verkrijgen. Vervolgens probeer ik relaties te leggen tussen de verkregen informatie en het theoretisch kader. Elke case zal ingeleid worden om een neutraal overzicht te schetsen van de gebeurtenissen. Vervolgens zal aan de hand van het stromenmodel van Kingdon de situatie voor de 'focusing event' geanalyseerd worden. Door te onderzoeken hoe de situatie voor de 'focusing event' is hoop ik een duidelijk beeld te krijgen van de situatie in het land, zowel van de problemen, het beleid en de politiek. Deze informatie kan namelijk een verklaring geven voor de aanleiding van de 'focusing event' en/of voor de situatie na de 'focusing event'. Aan de hand van de theorie van Birkland over 'focusing event' kan daarna de gebeurtenis zelf nader geanalyseerd worden. Onderzoek naar de ernst van de 'focusing event' en de gevolgen ervan kan aanwijzingen geven voor de mate waarin beleidsveranderingen mogelijk waren. De theorie van Naomi Klein over 'shock events' zal vervolgens gebruikt worden om de situatie tijdens en na de 'focusing event' te analyseren. Door eerst te kijken naar de mate waarin de 'shock therapy' aanwezig is kan onderzocht worden of er een relatie is tussen de ernst van de 'focusing event' en de mate waarin 'shock therapy' is toegepast. Kernpunt van de 'shock doctrine' is dat alleen een crisis leidt tot veranderingen: door te onderzoeken in welke mate er een crisissituatie is, of gepercipieerd wordt, en in welke mate er veranderingen plaatsvonden, kan deze relatie beter onderzocht worden. Daarnaast is het tevens belangrijk de rol van de VS te onderzoeken, in welke mate zij betrokken zijn in het gehele proces. Door te onderzoeken onder welke condities dit heeft plaatsgevonden wordt het eenvoudiger om een voorspelling te doen voor de rol van de VS in Haïti. In de volgende hoofdstukken zullen de resultaten van de casestudies besproken worden.

4. Case A: Staatsgreep Chili 1973, Pinochet

Pinochet kreeg de macht in Chili, op 11 september 1973, door met militaire kracht de macht te grijpen van de gekozen regering van president Salvador Allende. Hij rechtvaardigde dit omdat hij vond dat Chili afgleed richting het communisme. Pinochet regeerde het land als het staatshoofd van de republiek, totdat hij de macht overleverde aan een burgerregering op 11 maart 1990. Hij werd senator en bleef opperbevelhebber van de strijdkrachten tot 1998. De oude president, Allende, en naar schatting 5.000 andere slachtoffers werden gedood tijdens de staatsgreep en in de nasleep daarvan. Tijdens het bewind van Pinochet werden duizenden mensen opgepakt, gemarteld, geëxecuteerd of ze verdwenen (Boister & Burchill, 1999, p. 406).

Wat was de 'focusing event' en in welke mate was daarbij sprake van de drie stromen van Kingdon?

De 'focusing event' in deze case is de staatsgreep door het leger van Chili, onder leiding van Pinochet, op 11 september 1973. Voor de staatsgreep was Allende de president van Chili. Hij kwam in 1970 democratisch aan de macht met een magere 36.2% van de stemmen (Ensalaco, 1999, p. 5). De coalitie waarin Allende regeerde, de 'Popular Unity' [PU], doelde op een vreedzame transitie naar socialisme. De plannen omvatten agrarische hervormingen, de nationalisering van de koperindustrie en het creëren van een sociale sector van de economie. Allende was er van overtuigd dat deze transformatie te voltrekken was binnen de Chileense constitutionele democratie, maar zijn eigen partijgenoten waren er niet van overtuigd dat dit zou lukken. De implementatie van zijn programma zou dus moeilijk worden, onder andere door de tegenstand tegen sommige plannen, maar vooral door de verdeeldheid binnen de coalitie. De PU was een coalitie tussen enkele Marxistische en progressieve partijen. Twee partijen domineerde de coalitie, de Socialist Party [SP] van Allende en de Communistische partij van Chili [PC]. Enkele machtige actoren waren tegen Allende, en zij hadden bondgenoten binnen regering van Nixon in de VS. Een onderzoek gestart door de Senaat van de VS, naar de invloed van de VS in Chili, wees enkele opmerkelijke dingen aan (Ensalaco, 1999, p. 6). Zo probeerde de VS de verkiezing van Allende eerst niet te erkennen, waarna ze probeerden zijn overheid te destabiliseren om hem uiteindelijk af te zetten. Deze eerste pogingen in 1970 mislukte echter. De centrale actor in de gebeurtenissen die leidde tot de staatsgreep in 1973 was de Christelijke Democratische Partij [PDC] (Ensalaco, 1999, p. 13). Toen in 1970 het congres de verkiezing van Allende moest goedkeuren, hadden de christelijke partijen nog geen vertrouwen in Allende. De PDC eiste enkele garanties voordat zij Allende zouden erkennen als socialistische president, deze garanties werden opgenomen in het 'Statute of Guarantees'. Allende tekende de verklaring, hij wilde immers een vredige weg naar socialisme. De leiders van de PDC waren al snel van overtuigd dat Allende de verklaring overtrad. Zodra de plannen van Allende in werking traden, zoals vorderingen bij fabrieken, groeide de oppositie steeds meer (Ensalaco, 1999, p. 15).

Allende probeerde in 1970 populariteit te winnen door de lonen te verhogen van arbeiders die voor de PU waren. Dit zou niet tot economische problemen leiden omdat er nog genoeg goederen en productiviteit beschikbaar waren en men geld kon aantrekken door belastingen van tegenstanders van Allende te verhogen. Anderen zouden willen meeliften op deze loonsverhoging door voor Allende te kiezen (Cunningham, 1998). Daarnaast werden buitenlandse bedrijven, vooral Amerikaanse, onteigend. De VS keerde zich hierdoor nog verder tegen Allende omdat deze 'aanval' op Amerikaanse bedrijven ook een soort 'aanval' op de VS was. Tijdens zijn zitting als president ging het alleen maar slechter met de economie, de samenleving werd verdeeld, het leger en het onderwijs werd gepolitiseerd en hij ging in tegen Chileense constitutionele, legale, politieke en culturele tradities. Toen in 1972 verschillende groepen arbeiders een enorme staking inlaste, die gesteund werd door de CIA, leek het er op dat een burgeroorlog in aantocht was (Packenham & Ratliff, 2007). Tekenen van Amerikaanse invloed werden nu dus weer duidelijk. Deze stakingen stopten pas in november, toen Allende het leger uitnodigde op zijn kantoor. Het leger was onafhankelijk, dat was een van de garanties die opgenomen was in het 'Statue of Guarantees'. Meer stakingen volgden totdat het leger, onder leiding van generaal Augusto Pinochet, er tussenkwam en op 11 september 1973 een einde maakte aan de regering van Allende. Het verdrag dat er voor zorgde dat Allende aan de macht kwam, zorgde er uiteindelijk ook gedeeltelijk voor dat hij weer werd afgezet. De VS heeft waarschijnlijk geen directe rol gespeeld bij de staatsgreep zelf, maar heeft wel de zo goed mogelijk de condities mogelijk gemaakt dat het zou plaatsvinden.

Op 11 september komen de drie stromen, problemen, beleid en politiek, samen en wordt er een beleidsraam geopend. De probleemstroom laat zich in deze context vertalen in een langdurige situatie waarin de economie, de samenleving, de politiek en de cultuur langzaam ontwricht word. De vreedzame weg naar socialisme die Allende voor ogen had is een weg die door veel mensen als ongewild word beschouwd. De politieke stroom wordt vooral gekenmerkt door de rare verhoudingen binnen de regering, de PU was een erg verdeelde coalitie. De coalitie van Allende heeft nooit een meerderheid gehad en het congres was onder leiding van de tegenpartij. Daarnaast werd de regering tegengewerkt door de VS, die het niet eens is met het beleid van Allende. Vervolgens waren er allerlei stakingen tegen het beleid van Allende. De oplossing bood zich aan toen Pinochet werd benoemd als nieuwe generaal van het onafhankelijke Chileense leger. Hij maakt gebruik van de situatie om de staatsgreep te rechtvaardigen, hij opent daarmee een *discretionary political window*, volgens de theorie van Kingdon. Het gedrag van individuele actoren leidt tot de opening van een window die niet goed te voorspellen is. In dit geval is Salvador Allende de individuele actor die met zijn partijprogramma een langdurige situatie heeft gecreëerd waarin een window kan ontstaan die niet goed te voorspellen is.

Kijken we naar de elementen die Birkland (1997) onderscheidt om een 'focusing event' te analyseren dan vallen er een paar dingen op.

- *Sudden*: De staatsgreep van Pinochet was weliswaar plotseling, het was niet onverwacht. De situatie in Chili was dermate onstabiel dat het een kwestie van tijd was voordat er een andere weg werd gekozen.
- *Uncommon*: Voor Chili is het een ongewone gebeurtenis. Het was decennia lang geweldvrij en zonder staatsgrepen (Cunningham, 1998).
- *Harmful*: De wijze waarop de staatsgreep plaatsvond was uiterst gewelddadig. Er zijn geen exacte cijfers over de hoeveelheid slachtoffers die zijn gevallen tijdens de staatsgreep, maar verschillende bronnen hebben het over bijna 5.000 doden (Ensalaco, 1999). Vooral opvallend is dat in de nasleep van de staatsgreep, tijdens het regime van Pinochet tot 1990, nog veel meer mensen zijn omgekomen. Pinochet probeerde namelijk met behulp van 'shock therapy' het land radicaal en snel te transformeren. Tegenstanders van het beleid van Pinochet werden opgesloten en/of vermoord.
- *Area of interest*: De gebeurtenissen vonden zich plaats in Chili en iets specifieker Santiago, de hoofdstad. Iedereen die in Chili woonde en op een of andere wijze betrokken is met Chili werd betrokken door de gebeurtenissen.
- *Notification*: Op de dag van de staatsgreep werd wereldwijd in de media verteld over de brutale militaire staatsgreep. De gebeurtenis was dus bekend voor zowel beleidmakers als de samenleving.

Volgens de definitie van Birkland kunnen we er dus van uit gaan dat dit een 'focusing event' is, het voldoet in mindere en meerdere mate aan alle 5 elementen. Naast de theorieën over 'focusing events' is het ook belangrijk om de theorie over 'shock events' te betrekken. Volgens Naomi Klein is de staatsgreep van Pinochet de eerste gebeurtenis waar alle 3 elementen van een 'shock event' aanwezig zijn. '

Is er sprake van een tweede schok waarbij de actoren gebruik maken van de desoriëntatie van de samenleving om sociale en economische werkzaamheden te verrichten?

De eerste shock is reeds uitvoerig besproken, de gewelddadige staatsgreep door Pinochet op 11 september 1973 waarbij 5.000 doden vielen. Daarnaast werd het land onder leiding van Allende getraumatiseerd, de economie, de politiek, de samenleving en de cultuur werden vernietigd en ontworcht. Er heerste dus een collectief trauma onder de bevolking van Chili. Onder leiding van Pinochet werd een hele andere koers ingezet gezien het programma van Allende. De adviseur van Pinochet was

Milton Friedman, hij adviseerde een snelle transformatie van de economie: belastingverlagingen, vrije markt, overheidsdiensten privatiseren, sociale uitgaven beperken en deregulering. In principe moest de rol van de overheid van Chili niet groter zijn dan het beschermen van haar inwoners. De voorgestelde veranderingen waren heel radicaal, maar doordat de bevolking nog geschokt was door de gebeurtenissen zouden zij een deel van deze veranderingen zonder tegenstand laten gebeuren. Friedman was er van overtuigd dat de enige manier om het economisch instabiele land er bovenop te helpen was door de markt het werk te laten doen. De inflatie zou dan vanzelf minder worden en economie zou stabiliseren (Klein, 2007). De economie stabiliseerde uiteindelijk niet genoeg en volgens Friedman zouden de hervormingen sneller moeten gaan, maar de samenleving moest vooral geschokt worden zodat de veranderingen makkelijker doorgevoerd zouden worden.

Werd de tweede schok gefaciliteerd door een derde schok?

De derde schok was vooral faciliterend voor de economische 'shock therapy'. Tegenstanders van het nieuw ingezette beleid van Pinochet kregen hiermee te maken. Ze werden opgezocht en vervolgens meegenomen om nooit meer terug te komen, zij vormden een bedreiging voor de hervormingen. Hoe gruwelijk de staatsgreep was, het was een voorbeeld voor de tegenstanders van Pinochet. Tijdens zijn regime over Chili werden tegenstanders opgesloten, gemarteld en vermoord. Deze vorm van 'shock treatment' had een belangrijke functie. De angst en desoriëntatie die werd ingezet door de staatsgreep werd door de gruwelijke praktijken doorgezet om de hervormingen succesvol door te voeren.

Conclusie

De situatie voor de staatsgreep, de staatsgreep door Pinochet en de situatie die er na ontstond maken dit een goed voorbeeld van een 'shock event'. De condities waaronder de gebeurtenissen plaatsvonden zijn belangrijk om een patroon duidelijk te maken. Opvallend is vooral dat het land onder leiding is van een president die een anti-buitenland beleid voert. Onder het beleid werden namelijk allerlei Amerikaanse bedrijven en organisaties onteigend door de Chileense overheid, dit ten ongenoegen van de VS. Daarnaast was er onder dit nieuwe beleid sprake van economische en politieke instabiliteit. Onder deze condities werd door de VS geprobeerd de condities te scheppen die een staatsgreep mogelijk zou maken. De nieuwe koers die werd ingezet na de staatsgreep was sterk geïnspireerd door de ideeën van Friedman. Deze koers was pro-buitenland, immers, de grenzen gingen open en privatisering werd gestart. De condities waaronder dit plaatsvond werd vooral gekenmerkt door hevige onderdrukking van de bevolking, die protesteerde tegen de veranderingen.

5. Case B: Bolivia en 'The War on Drugs'

Bolivia is als een van de grootste producenten van cocaïne een doorn in het oog van de VS. In 1984 lanceerde de VS een aanval op de verbouwers van de coca plant, de plant waarvan cocaïne wordt gemaakt. Deze aanval leidde tot extreem hoge inflatie en de situatie werd aangegrepen door de in 1985 gekozen president om een nieuw economisch plan te implementeren die de inflatie zou stoppen.

Wat was de 'focusing event' en in welke mate was daarbij sprake van de drie stromen van Kingdon?

De 'focusing event' in deze case is tweevoudig: aan de ene kant was de extreem hoge inflatie van 14.000% een shock, aan de andere kant was het nieuwe economische plan een shock. Hoe heeft het dan zo ver kunnen komen? Het begint bij de wereldwijde vraag naar drugs. De drugsmarkt in Latijns-Amerika is groot en heeft grote consequenties: het verstoren van lokale economieën; het aanzetten tot politiek geweld; en corruptie en verzwakking van lokale en nationale overheden (Amatangelo, 2002, p. 1). Daarnaast leidt drugsgebruik tot veel problemen in de grote steden. De drugshandel heeft echter ook veel positieve effecten voor Bolivia: de munteenheid wordt sterker; uitbreiding van import; toenemende werkgelegenheid voor boeren; en toenemend inkomen (Franco & Godoy, 1992). De VS is 's wereld grootste 'importeur' van drugs en lijdt echter wel onder de consequenties van drugshandel en geweld. In 1984 financierde de regering van de VS, onder leiding van Ronald Reagan, een aanval op de verbouwers van de coca plant. Het geld dat hiervoor beschikbaar werd gesteld was onderdeel van het nieuwe programma, 'The War on Drugs'. In augustus 1984 werd de provincie 'Chapare' aangevallen en werd de drugsproductie stopgezet. De Boliviaanse economie, die sterk afhankelijk was van de cocaïne industrie, stortte in. De export van cocaïne was in die jaren net zo groot als legale export van producten en zorgde voor werkgelegenheid voor 2 – 6% van de totale bevolking (Franco & Godoy, 1992, p. 376). In een paar maanden tijd vertienvoudigde de inflatie zich en duizenden mensen gingen op zoek naar werk in de buurlanden, zoals Argentinië, Brazilië, Spanje en de VS (Klein, 2007, p. 143).

In 1985 waren er verkiezingen in Bolivia, de twee belangrijkste personen die kans maakten om president te worden waren: Hugo Banzer, de oud-dictator, en Victor Paz Estenssoro, de eerder verkozen president. De uitslag was bijna gelijk en de uiteindelijke beslissing lag in handen van het Boliviaanse congres (Klein, 2007). In de tijd tussen de verkiezingsuitslag en de uiteindelijke keuze van president gebeurt er veel. Hugo Banzer is er zelf van overtuigd gewonnen te hebben, of dit zo is moet echter nog blijken. Het belangrijkste probleem dat opgelost moest worden was de economische instabiliteit, veroorzaakt door de hoge inflatie. Banzer roept de hulp in van Jeffrey Sachs, een econoom van Harvard, die geïnspireerd is door het gedachtegoed van Friedman. Zijn advies aan Banzer: prijsverhogingen, prijsderegulering en bezuinigingen. Dit zou de lamgelegde economie transformeren in een normale

markteconomie, deze uitspraken werden al gemaakt voordat de definitieve uitslag bekend was. De tegenspeler van Banzer, Victor Paz, was nogal onduidelijk in zijn plannen. Deze periode werd vooral gekenmerkt door ‘achterkamertjes’ overleg tussen de partijen, het congres en de senaat (Klein, 2007, p. 145). Één persoon maakte de doorslag: Gonzalo Sánchez de Lozada, ook wel ‘Goni’, werd nieuw gekozen als senator. Hij was eigenaar van een van de grootste privé mijnen in Bolivia en had gestudeerd aan de Universiteit van Chicago, de universiteit van Friedman. Tijdens achterkamertjes overleg was Goni onder de indruk van het door Friedman geïnspireerde plan van Sachs, onder andere omdat het voor hem gunstige kansen bood voor de mijnindustrie. Wat in de tussentijd gebeurde is onbekend, maar Victor Paz werd op 6 augustus 1985 beëdigd tot president en hij stelde Goni aan om een team te leiden dat de economie moest herstructureren. De VS speelde hier ook een rol bij, de VS zou financiële steun bieden indien er werd gekozen voor het door Friedman geïnspireerde plan (Klein, 2007, p. 147).

Het team onder leiding van Goni, dat de economie moest herstructureren, gebruikte het plan van Sachs als basis. Goni ging echter verder en er kwam een maatregelenpakket dat het leven in Bolivia duurde zou maken en de lonen zouden bevroren worden. Daarnaast zou de overheid enorm bezuinigen, werden de grenzen opgesteld voor import en werd het aantal overheidsvoorzieningen beperkt. Ten slotte kreeg het team de goedkeuring van het IMF. Drie weken nadat Victor Paz als president was beëdigd liet hij het kabinet bij elkaar komen om het ‘shock therapy’ voorstel te doen. Het plan werd geaccepteerd omdat de partij van Banzer al had toegestemd met de veranderingen en men wist dat de VS financiële steun zou bieden als de maatregelen werden geïmplementeerd (Klein, 2007, p. 147). Zo werd de tweede schok op het land losgelaten, eerst de extreem hoge inflatie en later een schokkend economisch plan.

In deze case zijn er dus twee ‘focusing events’ te onderscheiden, die enigszins gerelateerd zijn aan elkaar. Kijken we met behulp van de theorie van Kingdon naar de eerste ‘focusing event’, de inflatie, dan valt vooral de rol van de VS op. De probleemstroom wordt gekenmerkt door problemen van de VS, problemen die de VS heeft met cocaïne. De oplossing is voor de hand liggend, beperk de invoer van cocaïne naar de VS. Bolivia, als grootste producent van cocaïne in de wereld, wordt met financiële middelen ertoe gezet om de productie in te perken. De Amerikaanse anti-drugs politiek verplaatst zich dus naar Bolivia. De aanval op de verbouwers van de coca plant had echter desastreuze gevolgen voor de Boliviaanse economie, die voor een groot deel afhankelijk was van de coca teelt, de inflatie steeg in korte tijd naar 14.000%. Een combinatie van factoren leidt dus tot het ineensinken van de Boliviaanse economie, de eerste ‘focusing event’. Volgen we de drie stromen van Kingdon verder in de tijd dan wordt de probleemstroom niet meer gekenmerkt door de problemen die de VS heeft met cocaïne, maar door de economische situatie in Bolivia. De politieke stroom wordt sterk beïnvloed door de aankomende verkiezingen, waarbij personen een grote rol spelen: Banzer en Victor Paz. De beleidsstroom wordt

getransformeerd van het inperken van de coca productie in Bolivia naar het vinden van oplossingen voor de economische situatie in Bolivia. De oplossing biedt zich aan als Sachs adviseur wordt van Banzer en met een economisch plan komt. Dit plan wordt verder uitgebreid door een economisch team aangesteld door Victor Paz en ontvangt steun van de VS. De drie stromen komen nu steeds dichterbij: de economische problematiek, het nieuwe beleid dat een oplossing biedt voor deze problematiek, en ten slotte de politiek die geforceerd wordt de maatregelen te accepteren onder druk van de nieuwe president, Victor Paz, en de VS. De wet, die 220 maatregelen bundelt, wordt geaccepteerd, en dit vormt de tweede 'focusing event'.

Kijken we vervolgens nog naar de elementen die Birkland (1997) onderscheid om een 'focusing event' te onderscheiden, dan vallen er een paar dingen op.

- *Sudden*: De aanval op de coca telers in Bolivia was onverwacht net als het economische plan dat Victor Paz wilde implementeren. Veel van de onderhandelingen waren in achterkamertjes, waar de rest van de politiek niet bij werd betrokken.
- *Uncommon*: De aanval op de coca telers in 1984 was het begin van een langdurige 'War on Drugs' geforceerd door de VS. De problemen die het veroorzaakte waren tevens de voorbode voor het nog ongewonere plan dat de president wilde implementeren.
- *Harmful*: Hoewel de aanval op de coca industrie niet direct schadelijk was, had het wel schadelijke gevolgen. Bolivia is enorm afhankelijk van deze industrie en dit zorgde voor enorme economische problemen. Dit werd vervolgens alleen maar erger door het in 1985 aangenomen wet die voorzag in 220 maatregelen die de economie zou moeten stimuleren. Het plan zorgde weliswaar dat de inflatie weer werd teruggedrongen, het leidde ook tot grote werkloosheid en nog lagere inkomens.
- *Area of interest*: De aanval op de coca teelt was voornamelijk van invloed op de regio Chapare, maar dit werkte door op de gehele economie. Het economische plan was tevens van toepassing op het hele land.
- *Notification*: De gebeurtenissen waren weliswaar heel plots en onverwacht, het was wel snel bekend bij de samenleving. Dit leidde ook snel tot protesten.

Opvallend is vooral dat bij beide gebeurtenissen de directe impact niet duidelijk is. De aanval op de coca telers in Bolivia legde weliswaar de cocaïne industrie stil, maar dat het zou leiden tot de hoge inflatie was niet voorzien. De tweede 'focusing event' was ook niet direct schadelijk, men verwachtte dat de markt in korte tijd de economie weer zou herstellen. Het tegenovergestelde was waar en de bevolking kwam in opstand. In tegenstelling tot de case in Chili waren beide situaties dus niet direct schadelijk, de gevolgen werden pas later duidelijk. De vrije markt creëerde geen banen maar werkloosheid en het

minimumloon daalde enorm in korte tijd. De inflatie werd wel gecorrigeerd en was binnen twee jaar terug naar 10 procent.

Is er sprake van een tweede schok waarbij de actoren gebruik maken van de desoriëntatie van de samenleving om sociale en economische werkzaamheden te verrichten?

De hoge inflatie die het gevolg was van de aanval op de coca industrie in Bolivia liet de bevolking achter in gedesoriënteerde toestand. Zij moesten elders, in het buitenland, werk zoeken om te kunnen overleven. Dit allemaal omdat de VS de problemen met drugs in het eigen land probeerde op te lossen, maar een land dat afhankelijk is van deze industrie vervolgens aan een veel groter probleem helpt. De verkiezingen draaiden voor een groot deel om deze economische problematiek en de oplossing er voor. Aan de ene kant was de aanstelling van Victor Paz en daarmee de invoering van de nieuwe wet een 'focusing event' op zich, het kan ook anders geïnterpreteerd worden: Victor Paz heeft onder druk van de VS gebruik gemaakt van de desoriëntatie van de samenleving, om sociale en economische werkzaamheden te verrichten. Immers, de VS zou financiële steun verlenen indien er gekozen zou worden voor een economisch plan dat vrije markt en kapitalisme zou brengen. De VS heeft dus, wellicht onverwacht, nadrukkelijk een rol gespeeld in het creëren van desoriëntatie van de samenleving. Vervolgens heeft de VS de nieuwe president financieel geprikkeld om een economisch plan in te voeren dat voorzag in allerlei maatregelen die het land niet goed zouden doen.

Werd de tweede schok gefaciliteerd door een derde schok?

Het economische plan van Victor Paz werd niet gesteund door de Boliviaanse bevolking. In de achterkamertjes was een deal gesloten tussen de regeringspartijen om de wet in te voeren, maar de bevolking was hier niet van op de hoogte en stond tegenover de voorgestelde veranderingen. Er volgden grote demonstraties, maar deze werden snel neergeslagen door het leger en de politie. Om enige vorm van opstand te voorkomen kwamen er allerlei maatregelen die oppositie verboden (Klein, 2007, p. 152): De bevolking had speciale pasjes nodig om te reizen; Vakbonden, universiteiten, radiostations en fabrieken werden binnengevallen; en toestemming van de staat was nodig om bijeenkomsten te houden. Daarnaast werden ook nog eens honderden demonstranten en vakbondleiders opgepakt en afgevoerd naar geïsoleerde dorpen in de Amazone. Zij werden weer op vrij voet gesteld zodra de vakbonden hun demonstraties afbraken. Dit proces van demonstraties, gevolg door een overheidsoffensief, eindigde elke keer met het opgeven van de demonstraties door de vakbondleiders in ruil voor hun vrijheid.

Conclusie

Wat ooit begon als een 'War on Drugs' geforceerd door de VS eindigde als een soort tweede Chili, een economisch plan dat het land nog verder desintegreerde. De condities waaronder dit plaatsvond zijn belangrijk om het patroon te verduidelijken. De eerste schok, de aanval op de coca telers, die werd veroorzaakt door de VS, leidde tot een economisch instabiele situatie. Deze aanval werd geïnitieerd omdat er voor de VS sprake was van een ongewenste situatie, immers de drugs die geproduceerd werden in Bolivia zorgden voor veel problemen in de VS. Op de economische instabiliteit werd vervolgens tijdens de verkiezingen ingespeeld, doordat er een economisch plan werd ontwikkeld die deze economie weer moest stabiliseren. Dit plan was bijna een kopie van het plan in Chili, het was sterk geïnspireerd door de ideeën van Friedman. De jaren na de uitvoering van alle maatregelen zorgden voor nog grotere economische problemen voor het grootste deel van de bevolking, de verschillen tussen arm en rijk vergrootten. De bevolking probeerde zich wel te verzetten tegen de veranderingen, maar werden steeds onderdrukt. De economische omstandigheden van het grootste deel van de bevolking van Bolivia gingen niet vooruit. De bevolking die vroeger leefde van de coca industrie werd genoodzaakt weer over te gaan op de coca teelt om aan hun behoeften te voorzien. De invloed van de VS in Bolivia werkte averechts, wat ze in eerste instantie probeerde tegen te gaan, werkten ze later in de hand. Het patroon wat zich voordeed in Chili herhaald zich hier.

6. Case C: 9/11 en 'The War on Terror' in Irak

De terroristische aanval van 11 september 2001 op de VS luidde het begin in van 'The War on Terror'. De toenmalige president, George W. Bush, greep de gebeurtenis aan om een grootschalig offensief te lanceren tegen het 'terrorisme'. Dit leidde onder andere tot de oorlog tegen Afghanistan en later tot de oorlog tegen Irak.

Wat was de 'focusing event' en in welke mate was daarbij sprake van de drie stromen van Kingdon?

De 'focusing event' in deze case is overduidelijk, de aanslagen zelf, hier valt weinig aan te 'analyseren'. Wat echter wel heel belangrijk is om te onderzoeken hoe deze aanslagen hebben geleid tot het uitroepen van een oorlog tegen het terrorisme en daarmee de oorlog tegen Afghanistan en Irak. Daarnaast is het belangrijk om te kijken onder welke condities dit plaats vond en welke motieven daarbij een rol speelde.

Voor de aanslagen van 9/11 werd onder leiding van Bush de privatisering van overheidsfuncties doorgezet (Hill, 27 januari 2010; Klein, 2007, p. 296). De regering van Bush was namelijk, net als enkele van zijn voorgangers, overtuigd van de ideologie van Friedman. Met de aanslagen van 9/11 veranderde er echter iets (Klein, 2007, p. 295), de negatieve gevolgen van de privatisering werd duidelijk. De bevolking was door de aanslagen bang en verlangde naar een sterke, solide overheid, niet een overheid die zichzelf langzaam inperkte. De eerste weken na de aanslagen leek het er op dat Bush daadwerkelijk een andere koers was ingeslagen, doordat hij publieke investeringen had aangekondigd om de economie te helpen en tijdens tournees het publieke belang respecteerde. De realiteit bleek echter anders (Klein, 2007, p. 298): De aanslagen toonden opnieuw hen opnieuw, naar hun eigen ideologie, dat alleen private bedrijven de kennis en innovatie bevatten om de veiligheid te vergroten. Tijdens de periode van angst en desoriëntatie die volgde na de aanslagen werd de privatisering juist doorgezet, in de vorm van 'The War on Terror'. Deze symbolische oorlog is een volgende stap in een reeks van privatiseringen in het defensiesysteem van de VS. De VS heeft in het verleden vaker burgers gehuurd om bepaalde militaire diensten te verlenen (Avant, 2006, p. 327). De belangrijkste functie van de private sector was wapenproductie en logistiek, maar vanaf de Vietnam oorlog zijn er meer functies bijgekomen. Dit had mede te maken met de toename van ideeën over privatisering. Na de aanslagen van 9/11 wordt ten eerst de macht van het leger uitgebreid, vervolgens werden delen van deze bredere en beter gefinancierde afdelingen geprivatiseerd (Klein, 2007, p. 299). Het nieuwe systeem kenmerkt zich door geprivatiseerde staat van beveiliging, zowel in de VS als daarbuiten.

De aanslagen creëerden dus angst en desoriëntatie in de VS. Men verlangde naar een sterke en solide overheid, maar de regering, onder leiding van Bush, is overtuigd van de ideologie van Friedman. Bush

maakt gebruik van de situatie om een symbolische oorlog te beginnen, 'The War on Terror'. Onderdeel van deze oorlog is de gedeeltelijke privatisering van sectoren zoals defensie en veiligheid. De nieuwe oorlog leidde ook tot de inval in Afghanistan en Irak. Vooral deze laatste oorlog, de oorlog in Irak, is interessant om te onderzoeken. Onderzoek naar de condities waaronder dit plaatsvond en welke motieven een rol speelden kunnen inzicht geven in de rol van de VS in en met andere landen.

De oorlog tegen Irak, tegen Saddam Hussein, is ontketend op basis van vier overtuigingen: Saddam Hussein zou elke kans pakken om Amerikanen te doden; Hij werkte samen met Al-Qaida en had een aandeel in de aanslagen van 11 september; Hij was bijna in bezit van nucleaire wapens; en hij was in bezit van chemische en biologische wapens die tegen Amerikanen gebruikt konden worden (Kaufmann, 2004, p. 6). Vooral over de massavernietingswapens was iedereen het eens, dit was de basis voor het ontketenen van de oorlog (Klein, 2007, p. 327). Maar al deze claims hielden eigenlijk geen stand, want zelfs voor de oorlog was er al genoeg informatie om deze claims te verwerpen. Toch is het gelukt om de meerderheid van de bevolking te overtuigen dat Irak een grote bedreiging vormde die alleen aangepakt kon worden door een preventieve oorlog te voeren (Kaufmann, 2004, p. 6). Volgens Klein (2007) ligt er een andere reden die de grondslag diene voor de oorlog tegen Irak, deze reden is de 'model theory'. Volgens deze theorie is de ware reden dat Irak een bron is van terrorisme omdat er een tekort is aan vrije markt en democratie. De inval van Irak, en de bijbehorende beleidsveranderingen naar vrije markt en democratie, zou een voorbeeld moeten zijn voor de rest van het Midden-Oosten. Het moet werken als een katalysator, dan volgt de rest van het Midden-Oosten vanzelf. De aanval op Irak zou het land op moeten schonen, terug naar soort 'tabula rasa', zodat het daarna helemaal opnieuw kan worden opgebouwd.

Kijken we naar deze situatie aan de hand van het stromenmodel van Kingdon, dan is de ontketening van de oorlog tegen Irak een 'focusing event'. De probleemstroom wordt gekenmerkt door de vier overtuigingen, de vier problemen voor de VS en de hele wereld. De oplossing, de beleidsstroom, is voor de hand liggend: een oorlog tegen Irak zou de problemen oplossen. De politieke stroom wordt gedomineerd door enkele machtige actoren die op basis van een mediaoffensief publieke steun proberen te krijgen. Deze drie stromen komen steeds dichterbij elkaar, totdat de aanval plaatsvindt. Deze gebeurtenis is de eerste schok, de aanval is bedoeld op het desintegreren van het land. De constante dreiging van de VS, van bombardementen, creëren grote angst. Bombardementen op belangrijke gebouwen leggen het hele land plat.

Is er sprake van een tweede schok waarbij de actoren gebruik maken van de desoriëntatie van de samenleving om sociale en economische werkzaamheden te verrichten?

Na de aanslagen van 9/11 werd er door de VS, door defensie en Bush, gezegd dat een vredige wereld waarin de vrijheid groeit het Amerikaanse belang dient. Vrijheid reflecteert de Amerikaanse idealen en brengt bondgenoten samen (Harvey, 2006, p. 146). Toen alle redenen voor de oorlog tegen Irak verworpen waren of men dit wilde, hield de regering onder leiding van Bush vast aan het idee dat het brengen van vrijheid in Irak een adequate verantwoording was voor de oorlog. Je kunt je dan natuurlijk afvragen wat voor vrijheid ze het over hebben, de VS antwoordt hierop als volgt: Op 19 september 2003 worden vier maatregelen aangekondigd. "The full privatization of public Enterprises, full ownership rights by foreign firms of Iraqi businesses, full repatriation of foreign profits... the opening of Iraq's banks to foreign control, national treatment for foreign companies and... the elimination of nearly all trade barriers" (Harvey, 2006, p. 146 – 147). Deze maatregelen waren van toepassing op alle onderdelen van de economie, inclusief overheidsdiensten, media, diensten, transport, financiering en constructie. Wat de VS wilde overbrengen op Irak is een volledige neo-liberaal overheidssysteem, de ideeën van Friedman werden ten uitvoering gebracht in Irak.

De desoriëntatie van de samenleving werkt in deze situatie dubbel. Aan de ene kant is de Amerikaanse bevolking, en misschien zelfs de wereldbevolking, gedesoriënteerd door de aanslagen van 9/11. De aanslagen verborgen de zwakke en ongefundeerde redenen die de VS gebruikte om de oorlog te propageren. Aan de andere is er de aanval op Irak, die de Irakese bevolking desoriënteert. De totaal gedesoriënteerde bevolking geeft vervolgens dingen op waar ze normaal gesproken tegen zouden protesteren. De nieuwe neo-liberale koers die wordt ingezet in Irak is ongewenst, maar de bevolking is te druk met andere dingen om zich hier over te bekommeren (Klein, 2007).

Werd de tweede schok gefaciliteerd door een derde schok?

Opstand tegen de bezettingsmacht in Irak is altijd aanwezig geweest. Er werd beloofd dat vrijheid en democratie werd gebracht en dat er reconstructiewerkzaamheden werden verricht. Veel van deze beloftes werden echter slecht nageleefd. Er zijn genoeg redenen voor de Irakese bevolking om in opstand te komen tegen de bezettingsmacht, maar deze zelfde macht vecht terug om de opstand tegen te gaan. In de eerste drie en een half jaar van de bezetting werden ongeveer 61,500 Irakezen opgepakt en opgesloten door Amerikaanse troepen (Klein, 2007, p. 366). In de gevangenissen werden de gevangenen verder geschokt door allerlei marteltechnieken. Vooral na de economische schok, de neo-liberale maatregelen, werd de derde schok voltrokken. De martelkamer speelde hierin een hoofdrol, waar tegenstanders werden gemarteld totdat ze meewerkten.

Conclusie

De aanslagen op 9/11 waren een echte 'focusing event', het leidde tevens tot grote beleidsveranderingen. De aanslagen waren de aanleiding om 'the War on Terror' te ontketenen. Zonder de angst en de desoriëntatie, die gecreëerd werd door 9/11, was het de VS waarschijnlijk nooit gelukt om de oorlog tegen Irak te beginnen. Het is van belang om aan te geven onder welke condities deze oorlog is ontketend en verder ontwikkeld is, om het patroon door te zetten. Volgens de VS was er tal van redenen aanwezig die een aanval op Irak legitimeerde, maar de meeste van deze redenen waren ongegrond. Bush wilde eigenlijk een volledig neo-liberaal overheidssysteem in Irak implementeren. Dit zou dan als voorbeeld moeten dienen voor de rest van het Midden-Oosten, de andere landen volgen dan vanzelf. Volgens Friedman is er een crisis nodig om tot verandering te komen, dat was het begin stadium van de oorlog tegen Irak. De bombardementen en de constante dreiging van nieuwe bombardementen lieten de bevolking achter in een geschokte en gedesoriënteerde toestand. In het geheim wordt vervolgens allerlei maatregelen getroffen om het neo-liberale overheidssysteem te implementeren. Het grootste deel van de bevolking was te druk met ander dingen om deze veranderingen tegen te gaan. De opstand tegen de veranderingen kwam echter wel, maar deze opstand werd tegengehouden. In de jaren na de binnenvall van Irak zijn tienduizenden Irakezen opgepakt en opgesloten, daarnaast zijn velen gemarteld om achter informatie te komen.

Het patroon dat het eerst werd neergezet in Chili, zich herhaalde in Bolivia, is vervolgens ook terug te zien in Irak. Eerst werden de landen geschokt, respectievelijk een staatsgreep, een economische crisis, en een oorlog. De VS heeft bij alle drie van deze gebeurtenissen een belangrijke rol gespeeld. Vervolgens werd gebruik gemaakt van de desoriëntatie van de bevolking in deze landen om een nieuwe economische koers in te slaan, een neo-liberale koers, geïnspireerd door de ideeën van de Amerikaanse econoom Friedman. De VS verleende in alle gevallen steun aan deze nieuwe koers, omdat de belangen dient van Amerikaanse bedrijven en organisaties. De veranderingen zijn nadelig voor het grootste deel van de bevolking in de landen, maar door de desoriëntatie grijpen zij nauwelijks in. Zij die wel in opstand kwamen werden tegengehouden, opgepakt, opgesloten, gemarteld en soms vermoord. Onder deze continue dreiging gaan de veranderingen door en durft de bevolking nauwelijks in te grijpen. De afgelopen drie á vier decennia is er dus een patroon zichtbaar waarin de VS een belangrijke rol speelt. Aan de hand van dit patroon en de analyse van Haïti kan een voorspelling gemaakt worden van de rol van de VS in Haïti. In het volgende hoofdstuk zal Haïti geanalyseerd worden.

De aardbeving in Haïti, 2010

Op 12 januari 2010 werd Haïti getroffen door een aardbeving met een kracht van 7.0 op de schaal van Richter. De hoofdstad Port-au-prince werd voor een groot deel in puin gelegd en er werd gesproken over 200.000 doden, daarom werd er ook gesproken over een humanitaire catastrofe. Internationale hulp komt snel op gang om het straatarme land bij te staan. Tegelijkertijd wordt er door verschillende auteurs opgemerkt dat deze gebeurtenis wel eens kansen zou kunnen bieden voor de VS om de macht in het land te vergroten. Er is reeds onderzocht dat de VS in het verleden vaker bepaalde gebeurtenissen, 'focusing events', heeft aangegrepen om de macht in landen te vergroten. Daarnaast is het interessant en noodzakelijk om naar het verleden van Haïti te kijken. Door te kijken naar de situatie voor de aardbeving, aan de hand van het stromenmodel van Kingdon, wordt dan wellicht duidelijk waarom men er zo over denkt.

De machtspolitiek van de VS met betrekking tot Haïti begint al vroeg als Haïti in 1915 door Amerikaanse troepen wordt bezet. Dit was onderdeel van de Amerikaanse uitbreidingen in het Caribische gebied (Schmidt, 1995, p. 5). Deze gebieden moesten de VS voorzien van kolen en waren bedoeld als strategisch punt. De VS was in die tijd de belangrijkste machthebber in het Caribische gebied, maar enkele Europese landen zoals Duitsland vormden nog wel een bedreiging. Door landen zoals Haïti te bezetten werd voorkomen dat Duitsland dat als uitvalsbasis zou gebruiken in het Caribische gebied. Daarnaast probeerde de VS het land te moderniseren op basis van een progressieve, pragmatische aanpak. De bezetting was echter totaal ongewild door de bevolking, die onderdrukt werden en hun vrijheid werd ingeperkt (Schmidt, 1995, p. 10). De bezetting hield stand op een in 1915 getekend verdrag dat tot 1936 gelde, maar in 1929 was er zoveel opstand dat er verkiezingen werden gehouden. Het resultaat was duidelijk, bijna alle kandidaten die voorstander waren van de VS verloren. De bezetting kon dus alleen nog stand houden op basis van militaire kracht. In de jaren die volgde veranderde het Amerikaanse beleid dusdanig dat dit tot het vertrek van de VS uit Haïti leidde in 1934. *"The occupation began as a military invasion and ended as a conspicuous and presumably final renunciation of interventionism"* (Schmidt, 1995, p. 18). De bezetting die als militaire invasie begon, eindigde toen er afstand werd gedaan van het interventionisme, het oude beleid van de VS.

Er volgde een tijd waarin instabiliteit een hoofdrol speelde, ten ongenoegen van de VS. De VS zag deze instabiliteit als een dreiging voor de regionale veiligheid en heeft daardoor altijd een actieve rol gespeeld in de relatie met Haïti (Ballard, 1998, p. 2). Deze rol omvatte onder andere de 19 jaar lange bezetting van Haïti, tussen 1915 en 1934. Daarnaast werd soms wel en soms niet steun verleend aan regeringen na de tweede wereldoorlog en was de VS intiem betrokken bij regimeveranderingen na de

val van Duvalier in 1971. In december 1990 word een rooms-katholieke priester gekozen in de presidentiële verkiezingen, met 67% van de stemmen. Jean-Bertrand Aristide beklede zijn functie in 1991, en werd datzelfde jaar weer van zijn functie ontheven door het ontevreden leger. Bij deze staatsgreep speelde de VS een belangrijke rol, de groepen die verantwoordelijk waren voor de staatsgreep waren gedeeltelijk opgeleid door de CIA (Gupta, 19 februari 2010): een van de groepen was het 'Front for the Advancement and Progress of Haiti [FRAPH]'. Er volgde weer een tijd waar het leger de macht had, totdat de Verenigde Naties[VN] in 1993 een olie en wapen embargo op Haïti loslaat: dit brengt het leger tot onderhandelingen (White, jaartal onbekend). De onderhandelingen lopen echter vast en de sancties blijven staan. Als vervolgens in 1994 vervolgens voor de derde keer het militaire regime wordt verlengd worden de economische sancties van de VN verscherpt. 31 juli 1994 besluit de VN dat alles gedaan moet worden om de democratie in Haïti te herstellen. De VS wil de leiding nemen in de 'Operation: Uphold Democracy'. Begin september begint de operatie waarin, door 20.000 Amerikaanse soldaten, Aristide terug aan de mach wordt gebracht. Daarnaast word het gebied veilig gesteld om over te gaan op controle van de VN. Onder leiding van Aristide werd het leger ontmanteld en alleen een politiemacht aangesteld. In 1996 waren er nieuwe verkiezingen en werd René Préval als president gekozen.

In 2000 zijn er nieuwe verkiezingen in Haïti die gewonnen word door Aristide. Veel partijen claimen echter dat er sprake is van verkiezingsfraude (Erikson, 2005): ten eerste worden de verkiezingen enkele malen uitgesteld door onvoorziene omstandigheden; ten tweede werden enkele winnaars van de eerste ronde plekken in de senaat beloofd terwijl een tweede ronde nog moest komen; ten slotte zou er sprake zijn van een boycot van de oppositie. Deze ongeregeldheden leidde dus mede tot de verkiezing van Aristide als nieuwe president van Haïti. Maar weer kan Aristide zijn volledige periode als president niet afmaken. Vroeg in februari, 2004, ontstaat er een groep rebellen die Aristide wil verwijderen of vermoorden (Dupuy, 2005, p. 187). Zij nemen langzaam het hele land over met behulp van twee andere groepen, de 'Artibonite Resistance Front' en het FRAPH. Deze tweede partij was, FRAPH, was tevens betrokken bij de staatsgreep in 1991. De ambassadeur van de VS in Haïti maakt duidelijk aan Aristide dat hij er alleen voorstaat. Aristide besluit het land te ontvluchten met behulp van een door de VS gecharterd vliegtuig en onder escort van Amerikaanse soldaten (Dupuy, 2005, p. 186). De VS wordt er echter van beschuldigd dat zij Aristide heeft gedwongen op te stappen. De VS zou een staatsgreep hebben gecreëerd om Aristide te dwingen op te stappen en vervolgens zou hij door de VS ontvoerd zijn. Daarnaast zou de VS de partijen die verantwoordelijk waren voor de staatsgreep hebben voorzien van wapens en training (Gupta, 19 februari 2010). Direct nadat Aristide het land verlaten is besluit de VN dat een internationale vredesmacht de veiligheid in het land moet herstellen. Deze missie wordt later het 'United Nations Stabilization Mission in Haïti[MINUSTAH]' genoemd.

De geschiedenis van Haïti is turbulent, het wordt voornamelijk gekenmerkt door vaak gewelddadige machtswisselingen. Slechts één president heeft de volledige 5 jaar uit kunnen zitten, maar alleen met behulp van het leger. Veel van deze problematiek valt te wijden aan de VS, die over en over geprobeerd heeft machtsrelaties in Haïti te beïnvloeden. Je kunt je afvragen waarom de VS zo geobsedeerd is om controle te houden in Haïti, een land dat arm, verwoest en onbelangrijk is. Wellicht omdat de VS bang is dat Haïti een, ongewenst, onafhankelijk pad kiest om het land te ontwikkelen. Dit kan dan een voorbeeld zijn voor andere landen, dus het moet voorkomen worden (Gupta, 19 februari 2010).

In de jaren dat Haïti beveiligd werd door de VN vredesmacht wordt er een plan opgesteld om Haïti uit de economische, sociale en politieke crisis te trekken (Regan, 21 juni 2004). Dit plan wordt echter opgesteld achter gesloten deuren door ongeveer 300 buitenlandse adviseurs van allerlei organisaties zoals USAID en de World Bank, daarnaast waren binnenlandse partijen bijna niet betrokken bij het opstellen van het plan. Het plan pleit deels voor privatiseringen en 'free trade zones', typisch, gezien dat het plan voornamelijk door buitenlandse organisaties is opgesteld. Het plan wordt uitgevoerd onder leiding van René Préal, de nieuwe president die in 2006 democratisch werd gekozen (Gupta, 19 februari 2010). De voorgestelde veranderingen hebben veel weg van de veranderingen waarvoor Friedman pleit en de situatie komt overeen met de situaties in Chili en in Bolivia. "It is clear that the Shock Doctrine is alive and well in Haiti" (Gupta, 19 Februari 2010). Hiermee doelt de auteur op de Shock Doctrine van Naomi Klein. De bevolking van Haïti protesteert in 2008 tegen de veranderingen, omdat ze leidden tot hogere voedselprijzen. De neo-liberale aanpak is niet helemaal nieuw omdat Aristide en Préal al eerder dergelijke maatregelen hadden uitgevoerd, echter niet op grote schaal. Toch heeft het zijn vruchten niet afgeworpen want Haïti is het armste land in de westerse wereld, gemiddeld verdient men maar 2 dollar per dag.

Kijken we nu naar het stromenmodel van Kingdon, dan kunnen we de situatie onderverdelen in de drie stromen. De probleemstroom wordt dan voornamelijk gekenmerkt door de economische, politieke en sociale onrust in het land. Vanaf 1934, toen de VS het land verliet, zijn er veel machtswisselingen. Kijken we naar de beleidsstroom dan zien we vooral dat er moeilijk een oplossing is te vinden voor de problematiek. Nieuw beleid ondervindt vaak protest van de bevolking en slechts één president weet de volledige 5 jaar te zitten, waardoor het moeilijk is om resultaten te boeken. De neo-liberale aanpak, á la Friedman, is de laatste 2 decennia veel in de aandacht maar leidt niet tot grote resultaten. De politieke stroom wordt vooral gekenmerkt door een roep naar democratie van de bevolking en door buitenlandse machtsinvloeden in het land. In dit laatste aspect speelt vooral de VS een hele grote rol. De VS heeft herhaaldelijk geprobeerd machtsrelaties in het land te beïnvloeden.

Als de aardbeving op 12 januari 2010 plaatsvindt is de chaos compleet, aan de hand van de elementen die Birkland onderscheidt kunnen we de ernst van de gebeurtenis beter analyseren.

- *Sudden*: Omdat de aardbeving een natuurverschijnsel is en daarmee slecht te voorspellen is deze gebeurtenis heel erg plotseling. Dit betekent dat niemand echt voorbereid is op zo'n gebeurtenis.
- *Uncommon*: Aardbevingen zijn niet heel ongewoon in het gebied, maar de kracht van deze aardbeving maakt het toch een ongewone gebeurtenis. Met een schaal van 7.0 op de schaal van Richter is dit één van de zwaarste aardbevingen in het gebied.
- *Harmful*: De aardbeving was enorm schadelijk. De hoofdstad, Port-au-prince, werd voor een groot deel in puin gelegd. Door de enorme hoeveelheid aan puin die daardoor op de wegen kwam te liggen was tevens de infrastructuur totaal ontregeld. Daarnaast zijn er tienduizenden mensen omgekomen en verpletterd tijdens het ineenstorten van gebouwen. Er wordt gesproken over verschillende aantallen slachtoffers, van 90.000 tot ruim 200.000. Er waren echter wel enkele oorzaken dat de schade zo groot is: de bouwweisen die gesteld aan woningen zijn veel minder streng dan in andere landen. Veel gebouwen zijn niet berekend op de kracht van een aardbeving of er is gefraudeerd tijdens de bouw om kosten te besparen.
- *Area of interest*: De aardbeving leidde voornamelijk tot schade in en om de hoofdstad van Haïti, maar ook daar omheen zijn de gevolgen zichtbaar.
- *Notification*: De hele wereld was er snel van op de hoogte dat er een aardbeving had plaatsgevonden in Haïti, maar over de ernst werd veel gespeculeerd. De eerste dagen was er niet tot nauwelijks telefoonverkeer mogelijk met Haïti waardoor de omvang van de gebeurtenis slecht in beeld werd gebracht. Later werd pas duidelijk hoe groot de gevolgen waren van de aardbeving.

Dat er sprake is van een 'focusing event' moge onderhand duidelijk zijn. De gebeurtenis heeft zo'n grote omvang voor zo'n klein land dat er gesproken mag worden van een ernstige crisis. Dit is belangrijk om te benadrukken gezien de 'Shock Doctrine'. Zoals Klein de 'Shock Doctrine' omschrijft in haar boek, leidt alleen een crisis, feitelijk of zo voorgesteld, tot veranderingen. Als zo'n crisis plaatsvindt worden er keuzes gemaakt die afhangen van de beschikbare ideeën. Dit is afgeleid van de ideologie van Friedman, die stelt de basisfunctie van een crisis als volgt voor: Tijdens een crisis moeten er alternatieven worden ontwikkeld voor bestaand beleid, deze alternatieven moet voortbestaan totdat het van politiek onmogelijk overgaat in politiek noodzakelijk. Een crisissituatie kan een katalysator zijn om van politiek onmogelijk over te gaan in politiek noodzakelijk.

7. Conclusie

Met dit onderzoek heb ik geprobeerd een bijdrage te leveren aan de theorievorming rondom het concept dat Naomi Klein (2007) geïntroduceerd heeft: de 'Shock Doctrine'. Daarnaast heb ik getracht inzicht te krijgen in de machtspolitiek van de VS; één van de hoofdrolspelers in de theorie van Klein. Ten slotte ben ik uitgegaan van een hypothese die leidend is geweest tijdens het onderzoek. De hypothese die ik heb gebruikt is echter afgeleid van een generieke hypothese, namelijk de hypothese die stelt dat 'focusing events' leiden tot versterking van bestaande machtsverhoudingen. Deze hypothese is mede gerelateerd aan een andere theorie, een theorie over 'focusing events' (Birkland, 1997; Kingdon, 1984). De theorie over 'focusing events' heeft ook raakvlakken met de 'Shock Doctrine'. In dit hoofdstuk zullen de relaties tussen de theorieën en de casuïstiek nader besproken worden in het licht van de aan het begin van dit onderzoek gestelde doelstelling en de hypothese:

Het doel van dit onderzoek is een voorspelling te doen over de rol die de VS gaat spelen in Haïti na aanleiding van de gebeurtenissen daar – aan de hand van de volgende hypothese: “De VS gebruikt de aardbeving in Haïti om de eigen macht in Haïti te versterken” – door na te gaan hoe de VS, in het verleden, gelijkwaardige situaties heeft gebruikt om de macht in andere landen te versterken en onder welke condities dit plaatsvond.

In deze conclusie wordt daarbij ook aandacht geschonken aan de vraagstelling die aan het begin van dit onderzoek gesteld is. Aangezien er meerdere vraagstellingen zijn zal ik ze hier niet herhalen, zij zullen in het verhaal verwerkt worden. Naast de conclusie zal in dit hoofdstuk ook de ex-ante evaluatie worden besproken. Tot slot bevat dit hoofdstuk een kritische reflectie, waarin wordt teruggekeken naar het onderzoeksproces en suggesties voor vervolgonderzoek worden aangedragen.

Conclusie

Om een voorspelling te kunnen doen over de rol van de VS in Haïti, is het noodzakelijk om te kijken of er een patroon aanwezig is in de casuïstiek. De eerste case waarin de machtspolitiek van de VS duidelijk zichtbaar is, is Chili in 1973. Onder de macht van Allende wordt er tussen 1970 en 1973 een situatie gecreëerd die uiteindelijk leidt tot de staatsgreep. Door het beleid van Allende wordt de economie, de samenleving, de politiek en de cultuur langzaam ontwricht. Niet alleen de Chileense bevolking keert zich tegen de president, ook de VS keert zich tegen de president. Allende voerde namelijk een beleid dat tegen het buitenland was, zo werden er bijvoorbeeld veel Amerikaanse bedrijven onteigend. Dit leidde ertoe dat de VS steun verleende aan de rebellen en coupplagers, de condities die nodig waren om een staatsgreep te plegen werden geschapen. Op 11 september 1973 vindt onder leiding van Pinochet de staatsgreep plaats. Onder zijn leiding wordt een nieuwe economische koers ingezet, geïnspireerd en geadviseerd door Friedman. De neo-liberale insteek die wordt gebruikt is enorm gunstig voor het

buitenland, maar de binnenlandse economie verbeterd nauwelijks. De verschillen tussen arm en rijk vergroten waardoor een groot deel van de bevolking in opstand komt. Tegenstanders van Pinochet worden echter opgepakt, opgesloten en opgeruimd. De VS heeft haar doel bereikt, de regering die buitenlandse invloed in Chili wilde beperken is vervangen door een regering die sterk afhankelijk is van het buitenland.

Een decennia later ontketent de VS een symbolische oorlog, 'The War on Drugs'. Het land heeft te kampen met drugsproblematiek en ziet als oplossing het bij de bron aanpakken van het probleem. Bolivia moet in de jaren 80 onder druk van de VS een aanval beginnen tegen de coca industrie in het land die op dat moment de grootste ter wereld is. Doordat Bolivia enorm afhankelijk is van de coca industrie volgt er een economische crisis waardoor de inflatie tot 14,000% stijgt. Van de desoriëntatie en chaos tijdens deze economische crisis werd gebruik gemaakt tijdens de verkiezingen, er werd een economisch plan voorbereid die de economie weer moest stabiliseren. Dit plan was echter sterk geïnspireerd door de ideologie van Friedman, net zoals in Chili. De VS verklaarde financiële steun te verlenen indien dit plan werd geïmplementeerd, het zou immers gunstig zijn voor buitenland. De economie herstelde zich echter nauwelijks en het leidde tot grotere verschillen tussen arm en rijk. Zij die in opstand kwamen werden onderdrukt. Het beleid van de VS werkte averechts en de bevolking moest weer overgaan op de coca productie om aan hun behoeften te kunnen voorzien.

In 2001 vindt er een crisis plaats in de VS, de aanslagen van 9/11 laten de Amerikaanse bevolking achter in een geschokte en gedesoriënteerde toestand. De aanslagen waren de aanleiding om 'the War on Terror' te ontketenen. Een van de maatregelen van deze 'oorlog' was de aanval op Afghanistan en later de oorlog in Irak. Volgens de VS waren er genoeg redenen om de aanval op Irak te legitimeren, maar de meeste van deze redenen bleken ongegrond. De gedachte achter de aanval op Irak was dat als ze in Irak een nieuw overheidssysteem zouden implementeren, dit een voorbeeld zou zijn voor de rest van het Midden-Oosten. De aanval op Irak creëerde de schok en desoriëntatie onder de bevolking zodat het nieuwe overheidssysteem geïmplementeerd kon worden zonder tegenstand. Het nieuwe systeem wordt net als in Chili en Bolivia gekenmerkt door de ideologie van Friedman. De tegenstand die wel werd geboden werd tegengehouden, veel Irakezen zijn in de jaren na de oorlog opgepakt en opgesloten.

In de drie besproken situaties doet zich een duidelijk patroon voor. In alle drie de situaties is er sprake van een 'focusing event', zodat er ruimte is voor beleidsveranderingen. Daarnaast zijn het ook drie 'shock events', de bevolking wordt immers achtergelaten in een geschokte en gedesoriënteerde toestand. De VS speelde een belangrijke rol bij de totstandkoming van alle drie de gebeurtenissen. In alle drie de situaties werd vervolgens gebruik gemaakt van de desoriëntatie onder de bevolking om een nieuwe economische koers in te slaan. Deze neo-liberale koers die wordt ingezet lost de economische

instabiliteit nauwelijks op en leidt tot een vergroting van de verschillen tussen arm en rijk. De veranderingen worden in alle drie de situaties als ongewenst beschouwd door de meerderheid van de bevolking waardoor deze in opstand komt. De opstandelingen worden op een gewelddadige manier tegengehouden, opgepakt, opgesloten en soms vermoord. Onder deze continue dreiging gaan de veranderingen door. Aan de hand van dit patroon kan de ex-ante evaluatie van de situatie in Haïti gemaakt worden. Voordat het zo ver is worden nog enkele resultaten van het onderzoek naar Haïti besproken.

Zoals duidelijk is geworden is de VS actief betrokken met het buitenland, zo ook met Haïti. Vanaf 1915 heeft de VS herhaaldelijk invloed uitgeoefend op machtsrelaties in Haïti. Eerst door het land te bezetten van 1915 tot 1934, vervolgens minder zichtbaar door invloed uit te oefenen op regime wisselingen. De laatste jaren wordt Haïti beveiligd door een VN vredesmacht en is er een plan opgesteld om Haïti uit de langdurige economische, sociale en politieke crisis te trekken. Bij dit plan is voorzichtig begonnen neo-liberaal beleid te implementeren onder leiding van president Préval. De eerste stappen richting privatisering en deregulering zijn weliswaar gezet, het land is nog niet uit de politieke en economische crisis.

Evaluatie

Nu het patroon van de VS duidelijk is geworden en de situatie in Haïti is voorbeschouwd, kan de daadwerkelijke voorspelling worden gedaan: de ex-ante evaluatie van de rol van de VS in Haïti.

De aardbeving op 12 januari 2010 heeft hele grote gevolgen op het politiek en economische instabiele Haïti. Het land dat al zoveel heeft meegemaakt wordt nu opnieuw getroffen door een ernstige crisis. De aardbeving richt enorme schade aan leidt tot een grote hoeveelheid slachtoffers. Er is hier duidelijk sprake van een 'focusing event', het is een plotselinge gebeurtenis die de aandacht trekt van beleidmakers. Tevens is er sprake van een 'shock event', de bevolking wordt door de gebeurtenis achtergelaten in een geschokte en gedesoriënteerde toestand. De VS kan niet in verband worden gebracht met de totstandkoming van deze gebeurtenis, de VS kan echter wel in verband worden gebracht met de totstandkoming van de situatie die ontstaat na deze gebeurtenis. Hoewel het moeilijk is te bepalen of het patroon van de VS zich doorzet in Haïti, wordt er wel een aanwijzing gegeven als we kijken in het verleden van Haïti. Zoals eerder werd aangegeven is in de jaren voor de aardbeving een nieuw plan aangenomen om de situatie in Haïti te verbeteren. Dit plan bevat voor een deel maatregelen die naar een neo-liberale koers neigen. Friedman, de bedenker en voorvechter van het neo-liberalisme, was van mening dat alleen een crisis tot veranderingen leidt. Volgens Friedman moeten we constant alternatieven ontwikkelen voor bestaand beleid, deze alternatieven moeten voortbestaan totdat het van politiek onmogelijk overgaat in politiek noodzakelijk. Ik ben van mening dat de aardbeving in Haïti

zo'n crisis is, die alternatief beleid van politiek onmogelijk tot politiek noodzakelijk kan transformeren. Gezien de theorie en de geschiedenis is het aannemelijk om dit te stellen. Het patroon dat zich voordeed in Chili, Bolivia en Irak, lijkt zich ook voor te doen in Haïti. De neo-liberale koers die is ingezet voor de aardbeving, kan door deze gebeurtenis verder worden doorgezet. Indien de bevolking in opstand komt tegen deze veranderingen, dan is er reeds een militaire macht aanwezig om hen te onderdrukken zoals dit ook gebeurde in Chili, Bolivia en Irak, en zoals dit reeds in het verleden van Haïti is voorgekomen.

Dit onderzoek werd gestuurd door een hypothese: *De VS gebruikt de aardbeving in Haïti om de eigen macht in Haïti te versterken*. Hoewel er niet genoeg bewijs is om deze hypothese aan te nemen en daar een uitspraak van te maken, zo is er ook niet genoeg bewijs om deze hypothese te falsificeren. Het patroon van de VS lijkt voor een deel overeen te komen, dit betekend echter niet dat het ook zo zal verlopen in Haïti. Immers, hoe de situatie zal verlopen is afhankelijk van meer factoren, niet een situatie is gelijk en tijden veranderen.

Reflectie

In deze slotparagraaf van de conclusie zal kort worden teruggeblikt op het onderzoek. Hierbij zullen tevens suggesties voor vervolgonderzoek worden aangedragen.

Het opstellen en uitvoeren van dit onderzoek is voor mij soms moeizaam verlopen, dit had mede te maken met het onderwerp van dit onderzoek. Het doel dat ik mij gesteld heb bij dit onderzoek is niet eenvoudig want een voorspelling doen is moeilijk en valt altijd in twijfel te trekken. Toch vind ik het een maatschappelijk relevant en belangrijk onderwerp om te onderzoeken gezien de keuze van de VS om soms eigen belangen te prefereren boven het algemene belang. Dit leidt soms tot ongewenste situaties voor de bevolking in landen waar dit afspeelt, zoals te zien is geweest in Chili, Bolivia en Irak. Ik ben van mening dat de bevolking van Haïti een betere toekomst verdient dan de toekomst die de bevolking van Chili, Bolivia en Irak destijds is opgelegd.

De wijze waarop ik dit onderzoek heb uitgevoerd; de keuze om aan de hand van drie cases een patroon te vinden en dat patroon te vergelijken met Haïti is mij positief bevallen. Daarnaast ben ik erg tevreden over de gekozen theorieën en de houvast die zij geboden hebben bij de analyse van de casuïstiek. Er moeten helaas wel enkele concessies worden gedaan. De voorspelling is gebaseerd op slechts drie cases, wellicht is dit niet genoeg om een betrouwbaar en valide patroon op te stellen. Er is echter wel met opzet gekozen voor drie cases die relatief ver van elkaar af liggen in de tijd, zo is het patroon niet per se afhankelijk van de tijd of van de op dat moment heersende politiek. Met de komst van president Obama heeft men het echter wel over 'change', de vraag is of deze verandering ten opzichte van Bush ook echt plaatsvindt. Dit is tevens een van de suggesties voor vervolgonderzoek, is er met de komst van

Obama sprake van 'change' in het beleid van de VS op het buitenland. Ik moet ook een concessie doen over het feit dat dit onderzoek 'slechts' berust op door anderen bijeengebracht materiaal. Wellicht zou het de overtuigingskracht en de voorspelling ten goede komen indien er interviews waren uitgevoerd met betrokkenen, die net iets meer in detail kunnen treden dan in de literatuur is beschreven.

Tot slot moet er ook nog een concessie worden gedaan over de gebruikte theorie, zoals ik in de inleiding heb aangegeven is 'the Shock Doctrine' van Naomi Klein onderhevig aan discussie. Aangezien mijn onderzoek voor een groot deel is gebaseerd op 'the Shock Doctrine' maakt dit onderzoek waarschijnlijk deel uit van deze discussie. Er blijven waarschijnlijk altijd voorstanders die van mening zijn dat de VS moedwillig gebruik maakt van bepaalde gebeurtenissen om de economie in landen te hervormen. Daarnaast blijven er ook tegenstanders die van mening zijn dat het een volgende complottheorie is tegen de VS, er zijn meer landen die een soortgelijke machtspolitiek voeren. Vervolgonderzoek naar deze discussie, naar de vraag of alleen de VS deze machtspolitiek voert of ook anderen, zou nuttig kunnen zijn. Ik hoop echter toch dat in de toekomst met meer nuance naar de buitenlandse politiek van de VS gekeken kan worden.

8. Literatuurlijst

- Amatangelo, G. (2002). "Moving Beyond the War on Drugs: Drugs, Democracy, and the Andean Crisis." Rice University: James A. Baker III Institute for Public Policy.
- Ballard, J.R. (1998). *Upholding democracy: the United States military campaign in Haiti, 1994-1997*. Westport: Praeger Publishers.
- Benda, W. (2003). "11 september 30 jaar geleden: de coup van Pinochet in Chili." Retrieved 10 May, 2010, from <http://www.vonk.org/200309081130/11-september-30-jaar-geleden-de-coup-van-pinochet-in-chili.htm/>.
- Birkland, T.A. (1997). *After Disaster: Agenda Setting, Public Policy, and Focusing Events*. Washington DC, Georgetown University Press.
- Birkland, T. A. (1998). "Focusing Events, Mobilization, and Agenda Setting." *Journal of Public Policy* 18(01): 53-74.
- Birkland, T.A. (2006). *Lessons of Disaster: policy change after catastrophic events*. Washington DC, Georgetown University Press.
- Birkmann, J., P. Buckle, et al. (2008). "Extreme events and disasters: a window of opportunity for change? Analysis of organizational, institutional and political changes, formal and informal responses after mega-disasters." *Natural Hazards*.
- Boister, N. and R. Burchill (1999). "The Pinochet Precedent: Don't leave Home without It" *Criminal Law Forum* 18(04): 405-442.
- Cunningham, H.S. (1998). "Chile under Allende (1970-73) and Pinochet (1973 ff)." Retrieved 9 May, 2010, from <http://www.cyberussr.com/hcunn/for/chile-73.html/>.
- Ensalaco, M. (1999). *Chile under Pinochet: recovering the truth*. Philadelphia, University of Pennsylvania Press.

- Erikson, D.P. (2005). "Haïti after Aristide: Still on the Brink". Retrieved, 23 June, 2010, from http://www.currenthistory.com/index.php?main_page=product_info&cPath=8&products_id=95

- Franco, F. De and R. Godoy (1992). "The Economic Consequences of Cocaine Production in Bolivia: Historical, Local, and Macroeconomic Perspectives." *Journal of Latin American Studies* 24(02): 375-406.

- Government of Sri Lanka. (2002). "Regaining Sri Lanka: Vision and Strategy for Accelerated Development." Retrieved 10 June, 2010, from http://www.sdnbd.org/sdi/issues/poverty/BD-prsp/country_report/Sri_Lanka_PRSP.pdf.

- Gupta, A. (2010, 29 Januari). "Haiti: How to Turn Disaster into Catastrophe." Retrieved 23 Februari, 2010, from <http://www.indypendent.org/2010/01/29/disaster-into-catastrophe/>.

- Gupta, A. (2010, 19 Februari). "The U.S. in Haiti: Neoliberalism at the Barrel of a Gun." Retrieved 23 Februari, 2010, from <http://www.indypendent.org/2010/02/18/us-in-haiti/>.

- Harvey, D. (2006). "Neo-Liberalism as Creative Destruction." *Geography and Anthropology* 88(02): 145-158.

- Hill, M. (2010, 27, Januari). "Privatization: Resistance Spreads Worldwide to Raids on Public Wealth." Retrieved 18 Juni, 2010, from <http://www.globalresearch.ca/index.php?context=viewArticle&code=HIL20100126&articleId=17219>

- Howlett, M. and M. Ramesh (2003). *Studying public policy: policy cycles and policy subsystems*. Ontario, Oxford University Press.

- Kaufmann, C. (2004). "Threat Inflation and the Failure of the Marketplace of ideas: The Selling of the Iraq War." *International Security* 29(01): 5-48.

- Kingdon, J. W. (1984). *Agendas, Alternatives, and Public Policies*. Toronto, Little, Brown & Company (Canada) Limited.

- Kingdon, J. W. (1995). *Agendas, Alternatives, and Public Policies*. New York, Harper Collins.
- Klein, N. (2007). *The Shock Doctrine*. New York, Metropolitan Books.
- Klein, N. and N. Smith (2008). "The Shock Doctrine: a discussion". *Environment and Planning D: Society and Space* 26: 582-595
- MacDonald, I. (2010, 29 Januari). "Same Old Interests Have Plan for 'New Haiti'." Retrieved 23 Februari, 2010, from <http://www.independent.org/2010/01/29/plan-for-new-haiti/>.
- Packenham, R.A. and W. Ratliff (2007). "Latin America: What Pinochet Did for Chile." Retrieved 11 May, 2010, from <http://www.hoover.org/publications/digest/6731331.html/>.
- Pelling, M. and K. Dill (2009). "Disaster politics: tipping points for change in the adaptation of sociopolitical regimes." *Progress in Human Geography*: 1-17.
- Regan, J. (2004, 21 Juni). "A National Plan Without the People?" Retrieved 25 Juni, 2010, from <http://ipsnews.net/print.asp?idnews=24298>
- Schmidt, H. (1995). *The United States occupation of Haiti, 1915-1934*. New York, Rutger's University Press
- Verschuren, P. and H. Doorewaard (2007). *Het ontwerpen van een onderzoek*. Den Haag, Uitgeverij LEMMA.
- White, J.P. (jaartal onbekend). "Civil affairs in Haïti". Washington DC: Center for Strategic and International Studies. Retrieved 22 June, 2010, from [http://www.reliefweb.int/rw/RWFiles2009.nsf/FilesByRWDocUnidFilename/MYAI-7NU9C8-full_report.pdf/\\$File/full_report.pdf](http://www.reliefweb.int/rw/RWFiles2009.nsf/FilesByRWDocUnidFilename/MYAI-7NU9C8-full_report.pdf/$File/full_report.pdf)
- Yamada, S., Gunatilake, R.P. et al. (2006). "The Sri Lanka Tsunami Experience." *Disaster Management & Response* 4(02): 38-48